

Υπό την Αιγίδα της Προεδρίας της Κυπριακής Δημοκρατίας

13^ο Συνέδριο
«Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»
11–13 Νοεμβρίου 2021, Διαδικτυακό
αφιερωμένο στον Ιωάννη Καποδίστρια

Εναρκτήρια Συνεδρία

- Ομιλίες και χαιρετισμοί των διοργανωτών και συνδιοργανωτών
- Παναγυρική ομιλία του Ιστορικού, Καθηγητή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Γεράσιμου Παγκράτη
«Ο Ιωάννης Καποδίστριας πριν από τον κυβερνήτη»

Πέμπτη 11 Νοεμβρίου 2021

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣ

Το 13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», το οποίο είναι αφιερωμένο στον **Ιωάννη Καποδίστρια**, άρχισε την Πέμπτη 11 Νοεμβρίου 2017, στις 19.00, με την Εναρκτήρια Συνεδρία, η οποία πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά με την ευθύνη και τεχνική υποστήριξη του Πανεπιστημίου Κύπρου και την οποία παρακολούθησαν οι εγγεγραμμένοι σύνεδροι, αλλά και προσκεκλημένοι των συνδιοργανωτών.

Στο προεδρείο της Συνεδρίας: τα μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής, **Μαριλένα Καρυολαίμου**, Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Κύπρου και **Μαβίνα Πανταζάρα**, Επίκουρη Καθηγήτρια του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και Αντιπρόεδρος της ΕΛΕΤΟ, ως εκπρόσωποι των δύο κύριων συνδιοργανωτών.

Μετά τον χαιρετισμό που απηύθυνε το προεδρείο προς τους συνέδρους, ακολούθησαν προφωνήσεις και σύντομες ομιλίες:

- του Υπουργού Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας Κύπρου κ. **Πρόδρομου Προδρόμου**

- του Προέδρου της ΕΛΕΤΟ και της Οργανωτικής Επιτροπής του Συνεδρίου κ. **Κώστα Βαλεοντή**

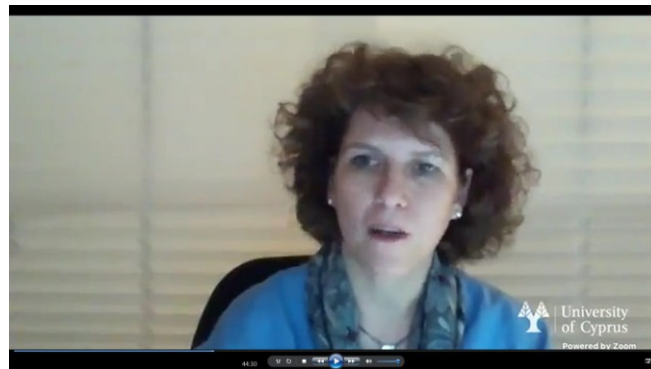
- της Προέδρου της Επιστημονικής Επιτροπής του Συνεδρίου Αναπληρώτριας Καθηγήτριας του Πανεπιστημίου Κύπρου κας **Μαριάννας Κατσογιάννου**,

- της Αντιπροέδρου της Επιστημονικής Επιτροπής και εκπροσώπου του ΑΠΘ Ομότιμης Καθηγήτριας κας **Άννας Αναστασιάδη-Συμεωνίδη**,

- της εκπροσώπου του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών Επίκουρης Καθηγήτριας κας **Μαβίνας Πανταζάρα**,

- του εκπροσώπου του Ιονίου Πανεπιστημίου Καθηγητή κ. **Γεωργίου Κεντρωτή**,

- της εκπροσώπου του Πανεπιστημίου Αιγαίου Καθηγήτριας και Προέδρου του Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών κας **Κατερίνας Φραντζή**,

- του Προέδρου του ΤΕΕ κ. **Γεώργιου Στασινού**, που ανέγνωσε το στέλεχος του ΤΕΕ κ. **Ευάγγελος Καμαριωτάκης**,

- του Διευθυντή του ΙΕΛ κ. **Βασίλη Κατσούρου**, που ανέγνωσε η Διευθύντρια Ερευνών του ΙΕΛ κα **Στέλλα Μαρκαντωνάτου**,

- της Προέδρου του ΟΔΕΓ Ομότιμης Καθηγήτριας Πανεπιστημίου Πελοποννήσου κας **Αριστέας Τόλια**, που ανέγνωσε ο Γενικός Γραμματέας του ΟΔΕΓ κ. **Γεώργιος Παυλάκος**
- της Προέδρου της Πανελληνίας Ένωσης Μεταφραστών κας **Βασιλικής Ντανταβασίλη**,

- του Προέδρου της Ελληνικής Εταιρείας Μεταφρασεολογίας Καθηγητή ΑΠΘ κ. **Σίμου Γραμμενίδη** και

- του Προέδρου της Συντονιστικής Επιτροπής του Ελληνικού Δικτύου Ορολογίας κ. **Αναστάσιου Αναγνώστου**.

Κήρυξη της έναρξης των εργασιών του 13^{ου} Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

Μετά τις εισαγωγικές προσφωνήσεις και χαιρετισμούς, το μέλος του προεδρείου της συνεδρίας κα **Μαριλένα Καρυσολαίμου** κήρυξε την έναρξη των εργασιών του 13^{ου} Συνεδρίου και κάλεσε στο «διαδικτυακό βήμα» τον ομιλητή της εναρκτήριας πανηγυρικής ομιλίας Ιστορικό, Καθηγητή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. **Γεράσιμο Παγκράτη**.

Ακολούθησε η εξαιρετική ομιλία του κ. **Γεράσιμου Παγκράτη** με θέμα: **«Ο Ιωάννης Καποδίστριας πριν από τον κυβερνήτη»**.

Η Εναρκτήρια Συνεδρία του 13^{ου} Συνεδρίου έκλεισε με εικοσιπεντάλεπτη μουσική εκδήλωση (προβολή βίντεο με αποσπάσματα από τη συναυλία της πολυφωνικής χορωδίας του Ψυχαγωγικού Ομίλου Σιδηροδρομικών, υπό τη Διεύθυνση Αιμίλιου Γιαννακόπουλου, στο Δημοτικό Θέατρο Πειραιά, στις 24.06.2019, με μουσική Μίκη Θεοδωράκη σε ποίηση Άγγελου Σικελιανού (Πνευματικό Εμβατήριο) και Οδυσσέα Ελύτη (Άξιον Εστί).

**Κείμενα ομιλιών
της Εναρκτήριας Συνεδρίας**

13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

11–13 Νοεμβρίου 2021, Διαδικτυακό

Εναρκτήρια Συνεδρία, 11 Νοεμβρίου 2021

Κώστας Βαλεοντής

Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας και της Οργανωτικής Επιτροπής

Κύριε Υπουργέ,

Κυρίες και Κύριοι καθηγητές και καθηγήτριες,

Κυρίες και Κύριοι πρόεδροι και εκπρόσωποι των συνδιοργανωτών,

Κυρίες και Κύριοι φοιτητές και φοιτήτριες,

Κυρίες και Κύριοι,

Εκ μέρους της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ) και της Οργανωτικής Επιτροπής του 13^{ου} Συνεδρίου «**Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία**», σας καλωσορίζω στην Εναρκτήρια Συνεδρία του.

Τα Συνέδρια «**Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία**» αποτελούν τον μοναδικό ελληνικό «ορολογικό θεσμό» που ξεκίνησε το 1997 και συνεχίζεται αδιάλειπτα, παρά τις οποιεσδήποτε – κατά καιρούς – αντίξοες συνθήκες. Η ΕΛΕΤΟ και οι φίλοι φορείς-συνδιοργανωτές επιμένουν. Αυτή τη φορά, κύριος συνδιοργανωτής και υποστηρικτής του Συνεδρίου είναι το Πανεπιστήμιο Κύπρου, που έχει αναλάβει και την όλη ηλεκτρονική υποστήριξη της επιγραμματικής διεξαγωγής του. Το ευχαριστούμε θερμά.

Το έχουμε πει πολλές φορές και θα το λέμε συνεχώς ότι η Ορολογία, ως διεπιστημονικός τομέας, είναι η *διεπαφή* ανάμεσα στη Γνώση και στη Γλώσσα. Οι *έννοιες* είναι οι φορείς της γνώσης και οι *όροι* – οι λέξεις ή φράσεις που είναι *δεμένες* η καθεμιά με συγκεκριμένη έννοια – είναι οι μεταφορείς της γνώσης. Νέες έννοιες γεννιούνται συνεχώς σε όλους τους τομείς της γνώσης, αποδίδονται με νέους όρους στη γλώσσα όπου δημιουργήθηκαν και εισάγονται στις λοιπές γλώσσες μέσω νέων *ισοδύναμων όρων* των γλωσσών αυτών. Έτσι, μεταφέρεται η γνώση, από άνθρωπο σε άνθρωπο, μέσα στην ίδια γλώσσα, αλλά και από γλώσσα σε γλώσσα. Και είναι μια διαδικασία που δεν σταματάει ποτέ.

Ο κόσμος έξω από τον νου του ανθρώπου αποτελείται, κάθε στιγμή, από **αντικείμενα**. Με άλλη διατύπωση, ο νους του ανθρώπου έχει *απέναντί* του, κάθε στιγμή, **αντικείμενα**. Και δεν είναι μόνο τα υλικά αντικείμενα ή ερεθίσματα – που γίνονται αντιληπτά μέσω των αισθήσεων –, αλλά και τα άυλα, ή και φανταστικά, που συλλαμβάνονται από τον νου κάθε συγκεκριμένη στιγμή. Σε άλλες στιγμές, όμως, όταν ο άνθρωπος μιλάει γι' αυτά τα **αντικείμενα**, στην ουσία μιλάει για τις *έννοιες* που έχει σχηματίσει στον νου του γι' αυτά με νοητική αφαίρεση των ιδιοτήτων τους, ενώ τα ίδια τα **αντικείμενα** μπορεί και να έχουν πάψει να υπάρχουν. Και είναι η κάθε *έννοια* ένας μοναδικός συνδυασμός **χαρακτηριστικών**. Η συντελούμενη διεργασία είναι η ακόλουθη:

Αντιμετωπίζουμε **αντικείμενα**, συνδυάζουμε στον νου μας **χαρακτηριστικά** και σχηματίζουμε **έννοιες**. Και είναι η **έννοια**, στον νου μας, μια *μονάδα γνώσης* που αποτελείται από έναν μοναδικό συνδυασμό *χαρακτηριστικών*. Και εξωτερικεύουμε την *έννοια* είτε με μια λεκτική περιγραφή, που είναι ο **ορισμός**, ο οποίος την κάνει πλήρως κατανοητή, είτε με ένα *όνομα*, έναν *όρο* ή ένα *σύμβολο*, που είναι η **κατασήμανση**, την οποία συμφωνούμε να χρησιμοποιούμε στην επικοινωνία μας – προφορικά, γραπτά ή με άλλον τρόπο – αφού όμως ήδη κατέχουμε την έννοια.

Οι πέντε βασικές έννοιες της Ορολογίας, που προαναφέραμε, παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην περιγραφή και μετάδοση της γνώσης: **αντικείμενο, χαρακτηριστικά, έννοια, ορισμός** και **κατασήμανση**. Κάθε ορολογική ενασχόληση, κάθε ορολογικό έργο, κάθε ορολογικός πόρος έχει στον πυρήνα του αυτές τις πέντε έννοιες. Αυτές οι έννοιες κυριαρχούν σε κάθε ορολογική εργασία. Αυτές οι έννοιες διέπνεαν και διαπνέουν και όλα τα Συνέδρια «**Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία**», τόσο από την έποψη τη *διαγλωσσική* – με τη μεταφορά των νέων εννοιών από γλώσσα σε γλώσσα μέσω της μεταφοράς των ορισμών και της ισοδυναμησης των όρων – όσο και την *ενδογλωσσική* – με εστίαση στην ελληνική γλώσσα και ορολογική εργασία.

Η Ορολογία δεν ασχολείται απλώς με λέξεις· ασχολείται με λέξεις στον βαθμό που αυτές αποτελούν ή σχηματίζουν *όρους*. Και δεν υπάρχουν *όροι* χωρίς να υπάρχουν οι *έννοιες* που – με τα *χαρακτηριστικά* τους – αντιπροσωπεύουν στον νου μας τα αντίστοιχα *αντικείμενα* ή σύνολα αντικειμένων.

Τα Συνέδρια «**Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία**» υπηρετούν την Ορολογία ως διεπιστημονικό πεδίο, σε όλες τις επόψεις του, και εστιάζουν ιδιαίτερα στην ελληνική γλώσσα και στην ορολογία της.

Το **13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»**, που αρχίζει σήμερα και τελεί υπό την αιγίδα της Προεδρίας της Κυπριακής Δημοκρατίας – στην οποία εκφράζω τις θερμές μας ευχαριστίες – διοργανώνεται από την ΕΛΕΤΟ, με κύριο συνδιοργανωτή το Πανεπιστήμιο Κύπρου και συνδιοργανωτές: το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, το Ιόνιο Πανεπιστήμιο, το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, τον Ελληνικό Οργανισμό Τυποποίησης (μονάδα του Εθνικού Συστήματος Υποδομών Ποιότητας), το Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου (Ερευνητικό Κέντρο «Αθηνά»), τον Οργανισμό για την Διάδοση της Ελληνικής Γλώσσας, την Πανελλήνια Ένωση Μεταφραστών, την Ελληνική Εταιρεία Μεταφρασεολογίας και το Ελληνικό Δίκτυο Ορολογίας. Όπως προαναφέρθηκε, την ηλεκτρονική-διαδικτυακή υποστήριξη του 13^{ου} Συνεδρίου παρέχει το Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Στο πλαίσιο της επετείου των διακοσίων χρόνων από την εθνεγερσία του 1821, το 13^ο Συνέδριο είναι αφιερωμένο στον **Ιωάννη Καποδίστρια**, για τον οποίο θα μας μιλήσει απόψε, εκφωνώντας την πανηγυρική ομιλία της εκδήλωσής μας με θέμα: «**Ο Καποδίστριας πριν από**

τον κυβερνήτη», ο κ. **Γεράσιμος Παγκράτης,** ιστορικός, Καθηγητής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, τον οποίο και ευχαριστούμε θερμά.

Η Οργανωτική Επιτροπή του 13^{ου} Συνεδρίου συγκροτήθηκε από εκπροσώπους των συνδιοργανωτών και εκτέλεσε όλες τις απαιτούμενες εργασίες της διοργάνωσης.

Η Επιστημονική Επιτροπή, με Πρόεδρο και Αντιπρόεδρο δύο εξαιρετικές γλωσσολόγους, εκλεκτά μέλη της ΕΛΕΤΟ και φίλες της Ορολογίας, την κα **Μαριάννα Κατσογιάννου,** Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Κύπρου, και την κα **Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη,** Ομότιμη Καθηγήτρια του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, αλλά και με Επίτιμο Πρόεδρο τον κ. **Παναγιώτη Κοντό,** επίσης εξαιρετικό γλωσσολόγο, Καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών, ιδρυτικό μέλος της ΕΛΕΤΟ και επί σειρά συνεδρίων πρόεδρο της Επιστημονικής Επιτροπής, έκρινε με αυστηρά κριτήρια τις προτάσεις για ανακοίνωση που υποβλήθηκαν. Εγκρίθηκαν και οι 36 ανακοινώσεις, των οποίων υποβλήθηκαν περιλήψεις, ενώ περιλήφθηκαν στο πρόγραμμα του Συνεδρίου και στον τόμο των ανακοινώσεων οι 33 από αυτές, για τις οποίες υποβλήθηκαν τελικά κείμενα.

Στους ομιλητές και ομιλήτριες των εγκεκριμένων ανακοινώσεων, προστέθηκε ως προσκεκλημένος ομιλητής – και τον ευχαριστούμε – ο κ. **Παντελής Βουτουρής,** Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κύπρου, με την ομιλία «**Ημεῖς ἐδῶ διασκεδάζομεν à merveille... Ὀψεις του γλωσσικού ζητήματος και σάπια (1800–1850)**».

Πριν από το κλείσιμο του 13^{ου} Συνεδρίου, το απόγευμα του Σαββάτου 13 Νοεμβρίου 2021, θα διεξαχθεί η καθιερωμένη Ανοικτή Συζήτηση με φετινό θέμα: **Ο επιστημονικός λόγος κατά την περίοδο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού** και με συνομιλητές/συνομιλήτριες: **Τιτίκα Δημητρούλια, Αλεξάνδρα Σφοίνη, Άννα Ταμπάκη, Τέλη Τύμπα και Κώστα Βαλεοντή.** Τη συζήτηση θα διευθύνει ο ο εξαιρετικός φίλος της ΕΛΕΤΟ και εκλεκτό επίτιμο μέλος της, Ομότιμος Καθηγητής ΕΜΠ **Θεοδόσης Τάσιος,** ο οποίος θα κάνει και μια γενική εισαγωγή.

Εκ μέρους της ΕΛΕΤΟ ευχαριστώ όλους τους συντελεστές της διοργάνωσης του 13^{ου} Συνεδρίου, τους φορείς και ιδιαίτερα τα πρόσωπα, τα μέλη των Επιτροπών και της Γραμματείας, τους λίγους αλλά εξαιρετικούς χορηγούς μας: το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, το Πανεπιστήμιο Κύπρου, το Πανεπιστήμιο Αιγαίου και τον χορηγό επικοινωνίας (Glossa productions), τους ομιλητές, ομιλήτριες και συγγραφείς των ανακοινώσεων και, τέλος, όλες και όλους εσάς που τιμάτε με την ηλεκτρονική παρουσία σας τη σημερινή εναρκτήρια εκδήλωση. Καλή συνέχεια!

Κώστας Βαλεοντής
Πρόεδρος της ΕΛΕΤΟ
Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής

13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

11–13 Νοεμβρίου 2021, Διαδικτυακό

Εναρκτήρια Συνεδρία, 11 Νοεμβρίου 2021

Μαριάννα Κατσογιάννου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Κύπρου
Πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής

Έχουν περάσει 24 χρόνια από το 1^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» που φιλοξενήθηκε το 1997 στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Φτάνοντας σήμερα στο 13ο συνέδριο, ο απολογισμός είναι πλούσιος. Η σειρά συνεδρίων της ΕΛΕΤΟ έχει πλέον καθιερωθεί ως ο μοναδικός θεσμός που ασχολείται με την ανάπτυξη και την προώθηση της ελληνόφωνης ορολογίας, με απόλυτη συνέπεια και σταθερότητα, ξεπερνώντας όλες τις δυσκολίες που κατά καιρούς εμφανίστηκαν.

Το Πανεπιστήμιο Κύπρου, που εδώ και πολλά χρόνια στηρίζει τον θεσμό ως συνδιοργανωτής των συνεδρίων, με μεγάλη προθυμία ανέλαβε τη φετινή ηλεκτρονική φιλοξενία, δείχνοντας και με τον τρόπο αυτόν το ενδιαφέρον του για τα ζητήματα που σχετίζονται με τη γλώσσα μας, με τη χρήση και με τη διάδοσή της. Είναι μάλιστα αυτή μία ευκαιρία να αναφέρω ότι το Πανεπιστήμιο Κύπρου είναι από τα λίγα ελληνόφωνα πανεπιστήμια στα οποία η ορολογία έχει διδαχτεί, άλλοτε ως προπτυχιακό και άλλοτε ως μεταπτυχιακό μάθημα – κάτι που ελπίζω ότι θα συνεχιστεί και θα ευοδωθεί με την ευρύτερη αναγνώριση του αντικειμένου από την Πολιτεία. Σε σχέση με τη διδασκαλία της ορολογίας, θα πρέπει να προσθέσω ότι είναι η πρώτη φορά που έχουμε τόσους πολλούς φοιτητές να παρακολουθούν το συνέδριο – και αυτό χάρη στη βοήθεια πολλών διακεκριμένων συναδέλφων, αλλά και χάρη στην καινοτομία που εγκαινιάσαμε πριν από έναν μήνα με τη διαδικτυακή συνδιδασκαλία του μαθήματος που γίνεται ταυτόχρονα στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Χαίρομαι ιδιαίτερα που, ως πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής, πρέπει να σας μιλήσω για τις ανακοινώσεις που θα ακουστούν στη διάρκεια των εργασιών αυτού του συνεδρίου, γιατί αυτές είναι που αποδεικνύουν πόσο μεγάλη είναι η πρόοδος που έχει γίνει στον τομέα των ορολογικών ερευνών: φέτος, για δεύτερη συνεχόμενη φορά, εγκρίθηκαν όλες οι περιλήψεις που υποβλήθηκαν στην επιτροπή. Σαν μέτρο σύγκρισης θα αναφέρω τους αριθμούς του 2005, που το συνέδριο βρέθηκε πάλι στην Κύπρο: εκείνη τη χρονιά, από τις 50 περιλήψεις που είχαν υποβληθεί, μόνο οι 33 είχαν γίνει δεκτές από την Επιστημονική Επιτροπή. Φέτος υποβλήθηκαν και εγκρίθηκαν 36 εργασίες και η διαφορά δεν μπορεί παρά να μας γεμίζει ικανοποίηση. Είναι φανερό ότι, ανεξάρτητα από το πόσο δύσκολες μπορεί να είναι οι συγκυρίες, οι προτάσεις συμμετοχής, και βεβαίως οι ανακοινώσεις που θα παρακολουθήσουμε στη διάρκεια των εργασιών του Συνεδρίου, γίνονται όλο και πιο αξιόλογες, όλο και πιο ώριμες ερευνητικά.

Πιστεύω ότι όλοι μας αντιλαμβανόμαστε πόσο θετικό είναι αυτό που συμβαίνει: το γεγονός ότι όχι μόνο η συμμετοχή στο συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» παραμένει αμείωτη, αλλά παρουσιάζεται βελτιωμένη είναι η καλύτερη απόδειξη της ανταπόκρισης που βρίσκει πλέον το έργο της ΕΛΕΤΟ για την προώθηση της ελληνικής ορολογίας.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω,

- τους συνδιοργανωτές και ιδιαίτερα τα μέλη της Οργανωτικής Επιτροπής που εργάστηκαν ανιδιοτελώς πάνω από έναν χρόνο για την επιτυχία του συνεδρίου,
- τους εισηγητές του συνεδρίου για τις τόσο ενδιαφέρουσες εργασίες που θα μας παρουσιάσουν,
- εσάς, που με τη σημερινή σας παρουσία συμβάλλετε άμεσα στην επιτυχία του έργου της ΕΛΕΤΟ,
- και τέλος την άορατη ομάδα της τεχνικής υποστήριξης και, ονομαστικά, την κα Κάλια Χρήστου, που δεν την είδε κανείς, αλλά χάρη σ' αυτήν έχουμε τη δυνατότητα σήμερα να βλέπόμεστε, την κα Ειρήνη Σταμούλη, φοιτήτρια στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και τον κ. Ηλία Ζωνιά, διδακτορικό φοιτητή του Πανεπιστημίου Κύπρου, που επίσης υποστήριξαν τεχνικά όλη αυτήν την προσπάθεια.

Μαριάννα Κατσογιάννου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Κύπρου
Πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής

13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

11–13 Νοεμβρίου 2021, Διαδικτυακό

Εναρκτήρια Συνεδρία, 11 Νοεμβρίου 2021

Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη

Ομότιμη Καθηγήτρια Γλωσσολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,
Αντιπρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής

Κύριε Πρόεδρε της ΕΛΕΤΟ,
Εκλεκτοί προσκεκλημένοι,
Κυρία Πρόεδρε της Επιστημονικής Επιτροπής του 13ου συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ,
Κυρίες και κύριοι Εκπρόσωποι των συνδιοργανωτών,
Αγαπητές και αγαπητοί συνάδελφοι,
Κυρίες και κύριοι σύνεδροι,
Αγαπητές φοιτήτριες και αγαπητοί φοιτητές,

Ως Αντιπρόεδρος της επιστημονικής επιτροπής του 13^{ου} Διεθνούς συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ με θέμα «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» και εκ μέρους του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με ιδιαίτερη χαρά, σας απευθύνω τον χαιρετισμό αυτό, υπογραμμίζοντας ότι τα συνέδρια της ΕΛΕΤΟ αποτελούν την ύψιστη επιστημονική εκδήλωση για την ελληνική ορολογία.

Το φετινό συνέδριο είναι αφιερωμένο στον Α΄ Κυβερνήτη της Ελλάδας Ιωάννη Καποδίστρια, την εμβληματική προσωπικότητα που δυστυχώς για την πορεία της χώρας μας δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει το μεγαλόπνοο σχέδιό του.

Αποτιμώντας συνοπτικά την πορεία αυτών των διεθνών συνεδρίων της ΕΛΕΤΟ διαπιστώνουμε και πάλι **ανανέωση** τόσο στο έμπυχο δυναμικό, αφού νέοι ερευνητές συμμετέχουν ενεργά συμβάλλοντας στη διάχυση του κλάδου της ορολογίας, όσο και στη διερεύνηση θεωρητικών ζητημάτων αλλά και πρακτικών εφαρμογών.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να τονίσω για μία ακόμη φορά ότι η ΕΛΕΤΟ με τη διοργάνωση των διεθνών αυτών συνεδρίων επιτελεί εθνικό έργο και αξίζει η πολιτεία να υποστηρίξει τις δραστηριότητές της.

Κλείνοντας θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς ευχαριστίες μου στον αγαπητό μας Πρόεδρο Κώστα Βαλεοντή, την ψυχή της ΕΛΕΤΟ, στη συνάδελφο και φίλη Μαριάννα Κατσογιάννου που με τις πρωτοβουλίες της συνέβαλε σημαντικά στην ανανέωση της διεξαγωγής του φετινού συνεδρίου καθώς και σε όλους τους ερευνητές που έμπρακτα στηρίζουν το έργο της ΕΛΕΤΟ με τη συμμετοχή τους στο φετινό συνέδριο.

Εύχομαι ολόψυχα ευόδωση των εργασιών του 13^{ου} διεθνούς συνεδρίου.

Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη

Ομότιμη καθηγήτρια Γλωσσολογίας ΑΠΘ

13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

11–13 Νοεμβρίου 2021, Διαδικτυακό

Εναρκτήρια Συνεδρία, 11 Νοεμβρίου 2021

Μαβίνα Πανταζάρα

Επίκουρη Καθηγήτρια του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Αξιότιμε κύριε Υπουργέ, κύριε Πρόεδρε της ΕΛΕΤΟ, κυρία Πρόεδρε της Επιστημονικής Επιτροπής του Συνεδρίου, κυρίες και κύριοι εκπρόσωποι των συνδιοργανωτών, αγαπητές και αγαπητοί συνάδελφοι, φοιτητές και φοιτήτριες, φίλοι και φίλες της ΕΛΕΤΟ και της Ορολογίας,

Είναι εξαιρετική η τιμή και η χαρά να σας απευθύνω αυτόν τον σύντομο χαιρετισμό, εκπροσωπώντας το ΕΚΠΑ και το Τμήμα Γαλλικής Γλώσσας και Φιλολογίας που συμμετέχει στη διοργάνωση του 13^{ου} Συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, 24 χρόνια έχουν περάσει από το 1ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» που φιλοξενήθηκε το 1997 στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Όλα αυτά τα χρόνια, το ΕΚΠΑ σταθερά και αδιάλειπτα συμμετέχει και στηρίζει τις δράσεις της ΕΛΕΤΟ, με πρωτεργάτη φυσικά τον Καθηγητή Γλωσσολογίας κ. **Παναγιώτη Κοντό**, ιδρυτικό μέλος της ΕΛΕΤΟ και επί σειρά ετών πρόεδρο της Επιστημονικής Επιτροπής των Συνεδρίων της, ο οποίος σήμερα δυστυχώς δεν μπόρεσε να είναι μαζί μας. Θα θέλαμε να του ευχηθούμε ολόψυχα γρήγορη ανάρρωση.

Τα τελευταία χρόνια προσπαθούμε στο ΕΚΠΑ όλο και πιο συστηματικά να ενισχύσουμε τη μελέτη της ορολογίας μέσα από τα μαθήματά μας, και ιδίως στα ξενόγλωσσα τμήματα μέσω της μετάφρασης, να ενθαρρύνουμε την έρευνα σε μεταπτυχιακό και διδακτορικό επίπεδο (εργασίες φοιτητών μας θα παρουσιαστούν μάλιστα τις επόμενες ημέρες), καθώς και να ενδυναμώσουμε την πιο ενεργή παρουσία και συμμετοχή μας σε επιτροπές και φορείς ορολογίας και τυποποίησης. Πιστεύω ότι ο ακαδημαϊκός και επιστημονικός χώρος εν γένει, όλων των ειδικοτήτων, οφείλει να πλαισιώσει και να στηρίξει ακόμη περισσότερο το έργο της ΕΛΕΤΟ, ενθαρρύνοντας και προάγοντας τη διεπιστημονικότητα και τις συνεργασίες. Θα ήθελα να εκφράσω ευγνωμοσύνη και ευχαριστίες προς την ΕΛΕΤΟ για το σημαντικότερο έργο που επιτελεί στον τομέα της ελληνικής γλώσσας και ορολογίας, εντός και εκτός Ελλάδας, για τη συνέπεια και για την εξωστρέφεια που επιδεικνύει με τη διοργάνωση των συνεδρίων της, για το υψηλό επίπεδο των διοργανώσεών της και να ευχηθώ καλή επιτυχία και ευόδωση στις εργασίες του 13^{ου} Συνεδρίου.

Μαβίνα Πανταζάρα

Επίκουρη Καθηγήτρια ΕΚΠΑ

13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

11–13 Νοεμβρίου 2021, Διαδικτυακό

Εναρκτήρια Συνεδρία, 11 Νοεμβρίου 2021

Γιώργος Κεντρωτής

Καθηγητής, Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας
του Ιονίου Πανεπιστημίου

Τα Συνέδρια της ΕΛΕΤΟ είναι πλέον θεσμός, στον οποίο η επιστημονική κοινότητα δείχνει σχεδόν απόλυτη εμπιστοσύνη, και δικαίως. Διότι τόσο η εγκυρότητα του οργανωτικού φορέα όσο και η επιστημονική σοβαρότητα των συμμετεχόντων στα εν λόγω συνέδρια εγγυώνται το υψηλής κλάσεως τελικό αποτέλεσμα. Η ορολογία, ως σύγχρονος κλάδος του επιστητού, είναι όντως το κέντρο μιας αέναης διαδρομής και διάδρασης ανάμεσα στη γνώση και στη γλώσσα. Ο σκοπός που τέθηκε στο 13ο Συνέδριο της ΕΛΕΤΟ απηχεί αυτήν ακριβώς την απόφαση. Το Ιόνιο Πανεπιστήμιο, ιδίως δε το Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας, συντρέχει την ΕΛΕΤΟ στις επιστημονικές της σκοποθεσίες και εκφράζει την ευγνωμοσύνη του για την αέναη συμβολή της στην προώθηση της ορολογικής έρευνας και στον ορολογικό εμπλουτισμό της ελληνικής γλώσσας σε μονογλωσσικό ή και διαγλωσσικό επίπεδο. Εύχομαι από καρδιάς ευόδωση των εργασιών του Συνεδρίου.

Γιώργος Κεντρωτής

Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου

13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

11–13 Νοεμβρίου 2021, Διαδικτυακό

Εναρκτήρια Συνεδρία, 11 Νοεμβρίου 2021

Κατερίνα Θ. Φραντζή

Καθηγήτρια Τμήματος Μεσογειακών Σπουδών (Τ.Μ.Σ.) Πανεπιστημίου Αιγαίου
Πρόεδρος Τ.Μ.Σ. και Διευθύντρια του Εργαστηρίου Πληροφορικής Τ.Μ.Σ.

Κύριε Υπουργέ Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας της Κυπριακής Δημοκρατίας,
Κύριε Πρόεδρε της Ελληνικής Εταιρίας Ορολογίας και της Οργανωτικής Επιτροπής του 13^{ου}
Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα και την Ορολογία, Αγαπητέ κε Βαλεοντή,
Κυρία Πρόεδρε της Επιστημονικής Επιτροπής, Αγαπητή κα Κατσογιάννου,
Κυρίες και Κύριοι Εκπρόσωποι των συνδιοργανωτών φορέων,
Κυρίες και Κύριοι Σύεδροι,
Αγαπητές μας Φοιτήτριες, αγαπητοί μας Φοιτητές,
Κυρίες και Κύριοι,

Με πολύ χαρά, το Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αιγαίου συμμετέχει στη οργάνωση του 13^{ου} Συνεδρίου για την *Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία*, Συνέδριο, που από το 1997 υπηρετεί την ανάπτυξη και τυποποίηση της ορολογίας για την Ελληνική Γλώσσα, υπηρετώντας έτσι την ανάπτυξη και τυποποίηση της ορολογίας διεθνώς. Ταυτόχρονα, συμβάλλει με συνέπεια στη μελέτη της Ελληνικής Γλώσσας, απαραίτητη για την έρευνα που σχετίζεται με την ορολογία. Είκοσι τέσσερα χρόνια μετά το 1^ο Συνέδριο, το παρόν Συνέδριο, όχι μόνο επιβεβαιώνει το εγχείρημα αλλά δείχνει ότι η συνεχής εξόρυξη πληροφορίας και παραγωγή γνώσης, η αλληλεπίδραση των γλωσσών και η ταχύτητα με την οποία αυτά συμβαίνουν, θα καθιστούν το θέμα πάντα επίκαιρο. Είκοσι τέσσερα χρόνια μετά τα 1^ο Συνέδριο, φαίνεται η μη ευκολία της καθιέρωσης και τυποποίησης της ορολογίας ακόμα και σε αυτούς και αυτές που εξειδικεύονται στη μελέτη της γλώσσας.

Και ενώ είναι σημαντικό, σύμφωνα με τον Αμερικανό Φυσικό Martin H. Fischer (1879-1962) να μιλάμε καθαρά, «*You must learn to talk clearly. The jargon of scientific terminology which rolls off your tongues is mental garbage.*»,

και ενώ «Ένα τριαντάφυλλο, με όποιο άλλο όνομα, θα μύριζε το ίδιο γλυκά»,

«*A rose by any other name would smell as sweet.*» (William Shakespeare, *Romeo and Juliet*),

η προσπάθεια για την επίτευξη της ορολογίας πρέπει να είναι συνεχής και συνεπής, αντιλαμβανόμενοι ότι:

«Η κακή ορολογία είναι ο εχθρός της ορθής σκέψης», «*Bad terminology is the enemy of good thinking.*» (Warren Buffett, Αμερικανός επιχειρηματίας και φιλάνθρωπος).

Καλή ακρόαση, καλή επιτυχία στο Συνέδριο.

Κατερίνα Θ. Φραντζή

Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αιγαίου

13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

11–13 Νοεμβρίου 2021, Διαδικτυακό

Εναρκτήρια Συνεδρία, 11 Νοεμβρίου 2021

**Χαιρετισμός του Προέδρου του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας
κ. Γεωργίου Στασινού**

Αξιότιμοι κύριοι και κυρίες,

Χαιρετίζω θερμά τις εργασίες του 13ου Συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», που για πρώτη φορά διεξάγεται διαδικτυακά. Θέλω να συγχαρώ τους διοργανωτές για την προσπάθεια και τους εισηγητές για τις ενδιαφέρουσες εισηγήσεις που θα παρουσιάσουν.

Οι μηχανικοί πάντα, αλλά και το ΤΕΕ ως φορέας, από την ίδρυσή του, ανέπτυξε και υποστήριξε δραστηριότητες που είχαν ως αντικείμενο την ανάδειξη ζητημάτων σχετικών με τη γλώσσα και την Ορολογία.

Στόχος μας ήταν και είναι αφενός η προστασία της γλωσσικής μας κληρονομιάς και αφετέρου η υποβοήθηση των μηχανικών στην εκπαίδευση, στην επικοινωνία και στην επιτέλεση του έργου τους ως επιστήμονες και ως επαγγελματίες.

Για τον λόγο αυτό το ΤΕΕ είναι ιδιαίτερα περήφανο που συνδιοργανώνει και αυτό το Συνέδριο με την Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας, τα εκπαιδευτικά μας ιδρύματα και άλλους επιστημονικούς και ερευνητικούς φορείς.

Είμαστε περήφανοι γιατί ως Τεχνικό Επιμελητήριο συνεχίζουμε μια δουλειά υποδομής που έχει ξεκινήσει εδώ και δεκαετίες. Και εμείς οι μηχανικοί γνωρίζουμε καλά τη σημασία της υποδομής, των θεμελίων αν προτιμάτε. Αυτό είναι η ορολογία σε κάθε τεχνικό ή επιστημονικό τομέα: το θεμέλιο και η γέφυρα της συνεννόησης, της κατανόησης καθώς και κάθε επιστημονικής εργασίας.

Η επιστημονική γλώσσα, και μάλιστα ειδικότερα η τεχνική, πρέπει να είναι γλώσσα λιτή, αυστηρή, να υπακούει σε κανόνες κυριολεξίας αλλά και να προσαρμόζεται στα χαρακτηριστικά και τις απαιτήσεις της εποχής.

Θεωρούμε ότι είναι απαραίτητη η ορολογική εκπαίδευση των ελλήνων μηχανικών στους τομείς που τους αφορούν και είμαστε πάντα πρόθυμοι, στο βαθμό που μας αναλογεί, να συμβάλουμε σε όποιες προσπάθειες αναπτύσσονται.

Από τις προσπάθειές μας στο ΤΕΕ, ενδεικτικά αναφέρω:

- την έκδοση σημαντικών λεξικών που αποτέλεσαν πολύτιμα εργαλεία γενεών μηχανικών
- το πλήθος εκδηλώσεων που έχουμε κατά καιρούς διοργανώσει για θέματα σχετικά με την Ορολογία

- την πληθώρα των άρθρων σχετικών με την Ορολογία που έχουν δημοσιευτεί στα « Τεχνικά Χρονικά»
- τις προσπάθειες που γίνονται στη βιβλιοθήκη του ΤΕΕ, για την καθιέρωση θεματικού λεξιλογίου τεχνικών όρων
- την υποστήριξη λειτουργίας των 6 Επιτροπών Τυποποίησης του ΕΛΟΤ συμπεριλαμβανομένης και της Επιτροπής Ορολογίας ΤΕ 21 «Ορολογία – Γλωσσικοί πόροι».

Η ενασχόληση του ΤΕΕ με τα θέματα τυποποίησης είναι συνεχής καθώς πρότυπα, κανονισμοί, ευρωκώδικες, τεχνικές προδιαγραφές συνεχώς εξελίσσονται και αποτελούν απαραίτητα εργαλεία στο έργο κάθε μηχανικού.

Κλείνοντας, αυτό που θα ήθελα να μείνει ως η ουσία του χαιρετισμού αυτού είναι η ανάγκη συνεργασίας, συνεννόησης και διεπιστημονικής προσέγγισης με όλους τους αρμόδιους φορείς στα θέματα Ορολογίας.

Εύχομαι καλή επιτυχία στις εργασίες του 13ου Συνεδρίου «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία».

Το ΤΕΕ θα βρίσκεται πάντα αρωγός στο πλευρό της ΕΛΕΤΟ και θα στηρίζει έμπρακτα κάθε προσπάθεια που συμβάλλει στην πρόοδο της επιστήμης και της τεχνολογίας.

Γεώργιος Στασινός

Πρόεδρος του ΤΕΕ

13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

11–13 Νοεμβρίου 2021, Διαδικτυακό

Εναρκτήρια Συνεδρία, 11 Νοεμβρίου 2021

**Χαιρετισμός του Διευθυντή του Ινστιτούτου Επεξεργασίας του Λόγου
Βασίλη Κατσούρου, εκπροσώπου του Ερευνητικού Κέντρου «Αθηνά»**

Αξιότιμε Κύριε Πρόεδρε της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας,
Αγαπητές Κυρίες και Αγαπητοί Κύριοι Σύεδροι,

Για άλλη μια φορά είναι χαρά και τιμή για το Ερευνητικό Κέντρο «Αθηνά» και ιδιαίτερα για το Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου να συμμετέχει στη διοργάνωση του Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία. Το Συνέδριο της Ελληνικής Γλώσσας και Ορολογίας αποτελεί έναν καθιερωμένο θεσμό για τη διάχυση της επιστημονικής γνώσης και των καλών πρακτικών στο χώρο της ορολογίας και ένα σημαντικό μέσο ευαισθητοποίησης του επιστημονικού και ευρύτερου κοινού στα θέματα της ορολογίας για την ελληνική γλώσσα.

Ζούμε στην εποχή των εκθετικών τεχνολογικών αλλαγών όπου όλοι οι τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας επηρεάζονται, από την βιομηχανική παραγωγή μέχρι την υγεία και την εκπαίδευση. Η Τεχνητή Νοημοσύνη βρίσκεται στο κέντρο των ερευνητικών δραστηριοτήτων του Ερευνητικού Κέντρου «Αθηνά» δημιουργώντας τις απαραίτητες συνέργειες και τη διεπιστημονικότητα που απαιτείται σε τομείς όπως οι Ανθρωπιστικές Επιστήμες, οι Επιστήμες Ζωής και η Βιοτεχνολογία, το Περιβάλλον, η Πολιτιστική Κληρονομία και οι Τέχνες.

Στο χώρο της Γλωσσικής Τεχνολογίας όπου δραστηριοποιείται το Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου, τα ποιοτικά δεδομένα όπως η ορολογία και οι γλωσσικοί πόροι έχουν ένα ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο. Οι σύγχρονες μηχανές βασίζονται σε αλγόριθμους μάθησης από δεδομένα, πολλές φορές μάλιστα σε τεράστιους όγκους, και η ποιότητα των τεχνολογικών λύσεων επηρεάζεται από αυτά. Η υλοποίηση εξειδικευμένων εργαλείων και υπηρεσιών γλωσσικής τεχνολογίας βασίζεται στη συλλογή και επεξεργασία σωμάτων σε ειδικούς θεματικούς τομείς και στην κατασκευή μονόγλωσσων και πολύγλωσσων ορολογικών λεξικών σε ψηφιακή μορφή. Ιδιαίτερα σημαντικό έργο στο χώρο είναι η Εθνική Υποδομή «ΑΠΟΛΛΩΝΙΣ» η οποία στηρίζει τη συνέχεια και περαιτέρω εξέλιξη της ερευνητικής υποδομής για τη Γλωσσική Έρευνα και Καινοτομία CLARIN:EL, του ελληνικού δηλαδή σκέλους της ευρωπαϊκής υποδομής CLARIN. Μέσα από το ΑΠΟΛΛΩΝΙΣ, η ερευνητική υποδομή CLARIN:EL βελτιώνει και αναβαθμίζει τις υπηρεσίες και τους πόρους της ώστε να προσαρμοστεί στις σύγχρονες τεχνολογικές προκλήσεις. Για πολλές δράσεις μας προσδοκούμε στη συνέχιση της γόνιμης και επιτυχημένης συνεργασίας με την ΕΛΕΤΟ. Στον τομέα της εκπαίδευσης και εξειδίκευσης το Ερευνητικό Κέντρο «Αθηνά» σε συνεργασία με το Τμήμα Πληροφορικής του ΕΚΠΑ διοργανώνει το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών στη Γλωσσική Τεχνολογία το οποίο καλλιεργεί τη

διεπιστημονική προσέγγιση και όπου οι τομείς της Γλωσσολογίας και της Πληροφορικής συναντώνται για να απαντήσουν σε σύγχρονες προκλήσεις.

Κλείνοντας, θέλω να ευχαριστήσω τον Πρόεδρο της της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας και της Οργανωτικής Επιτροπής κ. Κώστα Βαλεοντή, την Επιστημονική Επιτροπή αλλά και όλους τους συντελεστές του Συνεδρίου και να ευχηθώ καλή επιτυχία στο συνέδριο.

Ευχαριστώ,

Βασίλης Κατσούρος

Διευθυντής του ΙΕΛ

**13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»
11–13 Νοεμβρίου 2021, Διαδικτυακό
Εναρκτήρια Συνεδρία, 11 Νοεμβρίου 2021**

**Χαιρετισμός της Προέδρου του Οργανισμού για την Διάδοση της Ελληνικής
Γλώσσας (ΟΔΕΓ) κας Αριστέας Τόλια, Ομότιμης Καθηγήτριας Πανεπιστημίου
Πελοποννήσου**

Κυρίες και Κύριοι,

Εκ μέρους των μελών του Δ.Σ. του ΟΔΕΓ με ιδιαίτερη τιμή χαιρετίζω την έναρξη ενός ακόμη σημαντικού Συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ.

Το σημερινό 13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» - *Αφιερωμένο: στον Ιωάννη Καποδίστρια (1776-1831)* είναι μία ακόμη αναγνώριση του σοβαρού επιστημονικού-ερευνητικού έργου σας. Είναι φανερό ότι η επιστημονική αυτή συνάντησή σας έχει γίνει θεσμός στον χώρο της *Ορολογίας*. Αυτό δηλώνει και η πλούσια θεματολογία των ανακοινώσεων, η οποία ανταποκρίνεται στις προκλήσεις και ανάγκες της σημερινής εποχής.

Άλλωστε, η *Ορολογία* εξελίσσεται παράλληλα με την επιστήμη και την έρευνα και ως εκ τούτου απαιτείται ακρίβεια όχι μόνο στο επιστημονικό πεδίο αλλά και στον γλωσσικό όρο προκειμένου να είναι εύληπτος, σαφής και γιατί όχι και οικουμενικός!

Σας εύχομαι καλή επιτυχία και με ανυπομονησία περιμένουμε τα συμπεράσματά σας.

Για το Δ.Σ. του ΟΔΕΓ

Αριστέα Τόλια
Πρόεδρος του ΟΔΕΓ

**13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»
11–13 Νοεμβρίου 2021, Διαδικτυακό
Εναρκτήρια Συνεδρία, 11 Νοεμβρίου 2021**

Βασιλική Ντανταβασίλη

Πρόεδρος της Πανελληνίας Ένωσης Μεταφραστών (ΠΕΜ)

Αξιότιμες κυρίες, αξιότιμοι κύριοι,

Αποτελεί ιδιαίτερη τιμή για την Πανελλήνια Ένωση Μεταφραστών, η συμμετοχή μας ως συνδιοργανωτές στο 13ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία».

Από την αρχή, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΠΕΜ έθεσε στο επίκεντρο τη διεύρυνση των συνεργασιών της με φορείς τόσο της Ελλάδας όσο και του εξωτερικού.

Και μετράμε ήδη αρκετές νέες συνεργασίες, με πιο πρόσφατες την επικείμενη συμμετοχή μας στο ΓΕΣΥ της ΕΛΕΤΟ και την ΤΕ21 του ΕΛΟΤ, σε αναγνώριση του σημαντικότητας ρόλου της ορολογίας στη μεταφραστική διαδικασία, της ουσιαστικής συμβολής των ορολόγων στην ακρίβεια και συνέπεια των μεταφράσεων, αλλά και της αναγκαιότητας διαρκούς και στενής συνεργασίας μεταξύ μεταφραστών και ορολόγων.

Είμαστε δε διπλά ευτυχείς, αφού, στο συνέδριο συνεισφέρουν με εισηγήσεις στις συνεδρίες: «Τυποποίηση ορολογίας – Ορολογία και μετάφραση» και «Δραστηριότητα φορέων και οργάνων Ορολογίας», εκλεκτά μέλη της ΠΕΜ που συμμετέχουν είτε με τη θεσμική είτε με τον ακαδημαϊκή τους ιδιότητα.

Κυρίες και κύριοι,

Στην παρούσα συγκυρία, περισσότερο από ποτέ ίσως, καθίσταται σαφές ότι κανείς μας δεν έχει την πολυτέλεια να ζει περιχαρακωμένος στο μικρόκοσμο του. Το άνοιγμα στον άλλο και στο άλλο, το μοίρασμα γνώσης και εμπειρίας, η ανάπτυξη συνεργιών και η εμπιστοσύνη στην επιστήμη, δεν είναι πλέον ζήτημα επιλογής. Είναι ζήτημα επιβίωσης!

Ας εμπιστευτούμε, λοιπόν, και ας προχωρήσουμε μαζί, επαγγελματίες, επιστήμονες, ακαδημαϊκοί, μιλώντας, διαφωνώντας συμφωνώντας και πάντα μαθαίνοντας.

Με αυτές τις σκέψεις, εύχομαι κάθε επιτυχία και χαιρετίζω το 13ο Συνέδριο της ΕΛΕΤΟ που, όπως και τα προηγούμενα, θα είναι σίγουρα χώρος ουσιαστικού και γόνιμου διαλόγου.

Βασιλική Ντανταβασίλη

Πρόεδρος της ΠΕΜ

13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

11–13 Νοεμβρίου 2021, Διαδικτυακό

Εναρκτήρια Συνεδρία, 11 Νοεμβρίου 2021

Σίμος Γραμμενίδης

Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης,
Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Μεταφρασεολογίας (ΕΕΜ)

Αγαπητές και αγαπητοί συνάδελφοι,

Κυρίες και κύριοι,

Αποτελεί ιδιαίτερη χαρά και τιμή για μένα να απευθύνομαι σήμερα, με την ιδιότητα μου ως Προέδρου Ελληνικής Εταιρείας Μεταφρασεολογίας, στους συμμετέχοντες του 13^{ου} Συνεδρίου Ελληνικής Γλώσσας και Ορολογίας.

Θεωρώ ότι θα ήταν πλεονασμός να αναφερθώ στην δεδομένη και πολυδιάστατη συμβολή της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας στα γλωσσικά και ακαδημαϊκά δρώμενα στον ελληνόφωνο αλλά και διεθνή χώρο. Το έργο που επιτελεί η ΕΛΕΤΟ στον κλάδο της Ορολογίας και της Ελληνικής Γλώσσας είναι ιδιαίτερα σημαντικό και η ελληνική ακαδημαϊκή και επιστημονική κοινότητα σας είναι ευγνώμονες. Περιττή επίσης βρίσκω οποιαδήποτε αναφορά μου στις άρρηκτες σχέσεις μεταξύ των επιστημονικών πεδίων της μεταφρασεολογίας και της ορολογίας.

Θα περιοριστώ στο να σας παρουσιάσω με λίγα λόγια την Ελληνική Εταιρεία Μεταφρασεολογίας (ΕΕΜ) για να αναδείξω τη συμπληρωματικότητα των δύο επιστημονικών ενώσεων. Η ΕΕΜ ιδρύθηκε το 2011 και στόχος της είναι να λειτουργήσει ως πεδίο απόψεων και προβληματισμών για διδάσκοντες, ερευνητές και επαγγελματίες στους τομείς της μετάφρασης και της διερμηνείας. Ειδικότερα, η Εταιρεία επιδιώκει:

- την προαγωγή της επιστημονικής έρευνας στους τομείς της μετάφρασης και της διερμηνείας,
- τη διευκόλυνση της επαφής μεταξύ επαγγελματικών και ακαδημαϊκών φορέων στους εν λόγω τομείς,
- την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών σε ζητήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης στη μετάφραση και τη διερμηνεία,
- την ενημέρωση και συνεργασία σε ελληνικό και διεθνές επίπεδο για όσα αναφέρονται στη μεταφρασεολογική έρευνα, στα αποτελέσματα και τις εφαρμογές της.

Όπως μπορείτε να διαπιστώσετε η Ελληνική Εταιρεία Μεταφρασεολογίας και η Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας διαθέτουν, εν πολλοίς, κοινή επιστημονική βάση, διέπονται από αντίστοιχες αρχές ενώ στόχος και των δύο, με διαφορετικές ίσως πραγματώσεις, είναι η προώθηση, προαγωγή και παγίωση της επιστημονικής έρευνας στο χώρο της διαμεσολαβούμενης επικοινωνίας.

Είναι λοιπόν ιδιαίτερα ευτυχής συγκυρία που συμβάλλουμε και εμείς, στο πλαίσιο των δυνατοτήτων μας, σε αυτήν τη διοργάνωση και προσβλέπουμε σε περισσότερες κοινές συνέργειες στο μέλλον.

Ελπίζοντας ότι οι εργασίες του συνεδρίου θα καταλήξουν σε πολύ χρήσιμα συμπεράσματα κι έναν εποικοδομητικό διάλογο, θα ήθελα να συγχαρώ την Οργανωτική επιτροπή για την εξαιρετη οργάνωση και να σας ευχηθώ ολόψυχα καλή επιτυχία.

Σας ευχαριστώ

Σίμος Γραμμενίδης

Καθηγητής ΑΠΘ
Πρόεδρος της ΕΕΜ

13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

11–13 Νοεμβρίου 2021, Διαδικτυακό

Εναρκτήρια Συνεδρία, 11 Νοεμβρίου 2021

Αναστάσιος Αναγνώστου

Πρόεδρος της Συντονιστικής Επιτροπής του Ελληνικού Δικτύου Ορολογίας (ΕΔΟ)

Κύριε Υπουργέ, κύριε Πρόεδρε της ΕΛΕΤΟ, κυρία Πρόεδρε της Επιστημονικής Επιτροπής του Συνεδρίου, αγαπητοί & αγαπητές σύνεδροι,

Με ιδιαίτερη χαρά σας απευθύνω τον χαιρετισμό της Συντονιστικής Επιτροπής του Ελληνικού Δικτύου Ορολογίας, της οποίας είμαι πρόεδρος, αλλά και της Επιστημονικής του Επιτροπής, στην οποία πρόεδρος είναι ο Κώστας Βαλεοντής, καθώς και τις ευχές όλων των μελών του ΕΔΟ για καλή επιτυχία στις εργασίες του συνεδρίου, το οποίο αποτελεί πλέον θεσμό για τον ελληνόγλωσσο ορολογικό κόσμο και σίγουρα θα φωτίσει πολλές πτυχές της ορολογικής προσπάθειας.

Όπως και οι προλαλήσαντες ευχαριστώ θερμά το Πανεπιστήμιο Κύπρου που στήριξε το συνέδριο και εγγυάται την άρτια διεξαγωγή του. Η σύσφιξη των δεσμών του ΕΔΟ με τους επιστημονικούς και επαγγελματικούς φορείς της Κύπρου αποτελεί πάγιο και διαρκή στόχο των προσπαθειών της Συντονιστικής Επιτροπής. Οι εργασίες του Συνεδρίου σίγουρα θα μας εμπνεύσουν προς την κατεύθυνση αυτή.

Πολλοί & πολλές από εσάς γνωρίζετε καλά το ΕΔΟ γιατί ανήκετε στα ιδρυτικά του μέλη ή συνδεθήκατε μαζί του στην πορεία. Άλλοι & άλλες το έχετε ακουστά αλλά δεν έχετε κάνει ακόμη το βήμα να εγγραφείτε και σας ενθαρρύνουμε να το κάνετε σύντομα. Είτε όμως γνωρίζετε το ΕΔΟ είτε όχι, οι ομιλίες των ορολόγων μας στην 7^η συνεδρία το μεσημέρι του Σαββάτου θα φωτίσουν κάποιες πτυχές του πολυποίικλου έργου του.

Το ΕΔΟ ιδρύθηκε πριν εξήμιση χρόνια με σκοπό να συσφίξει τους δεσμούς σε θέματα ορολογίας των γλωσσικών υπηρεσιών των ευρωπαϊκών οργάνων με τον ελληνόγλωσσο ακαδημαϊκό και επαγγελματικό κόσμο, δηλαδή με όλους & όλες εσάς. Αρωγός και συμπαραστάτης του ήταν ευθύς εξαρχής η ΕΛΕΤΟ που το στηρίζει από τα πρώτα του βήματα προσφέροντας απλόχερα τη βοήθειά της. Είναι όχι μόνο ιδρυτικό μέλος αλλά και συνοδοιπόρος στις ατραπούς των βικιομάδων και στις ανηφορίες της ορολογικής ορθότητας και ακρίβειας. Μαζί βαδίζουν χέρι χέρι όλα αυτά τα χρόνια και αλληλοϋποστηρίζονται.

Στα δε δύο τελευταία χρόνια που έχουν μεσολαβήσει από το προηγούμενο συνέδριο της ΕΛΕΤΟ και παρά τους φρενήρεις εργασιακούς ρυθμούς που μας επέβαλε το αναπάντεχο και η σφοδρότητα της πανδημίας, η συνεργασία απέφερε αρκετούς καρπούς, όπως το αγγλοελληνικό γλωσσάρι με όρους και ορισμούς από το πεδίο της κυβερνοασφάλειας.

Πρόσφατα το ΕΔΟ διεύρυνε τους ορίζοντές του δρομολογώντας ορολογικές συνεργασίες με πανεπιστήμια, οι οποίες κατέληξαν στην υπογραφή επίσημων συμφωνιών συνεργασίας της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης με τους εν λόγω φορείς. Προσβλέπουμε και σε άλλες εξίσου δημιουργικές συνεργασίες και είμαστε ανοιχτοί σε κάθε νέα ιδέα.

Φράση φράση, όρο όρο, βάζουμε κι εμείς το λιθαράκι μας για να οικοδομηθεί μια σύγχρονη και αποτελεσματική δημόσια διοίκηση, που ήταν το σχέδιο του κυβερνήτη Καποδίστρια αλλά ίσως και το όνειρο του ανθρώπου Ιωάννη Καποδίστρια όπως θα μας εξηγήσει ο καθηγητής κ. Γεράσιμος Παγκράτης στην ομιλία του. Κλείνω εδώ γιατί σίγουρα θα αδημονείτε να τον ακούσετε.

Καλή θέαση και καλή ακρόαση!

Αναστάσιος Αναγνώστου

Πρόεδρος της Συντονιστικής Επιτροπής του ΕΔΟ

13^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»

11–13 Νοεμβρίου 2021, Διαδικτυακό

Εναρκτήρια Συνεδρία, 11 Νοεμβρίου 2021

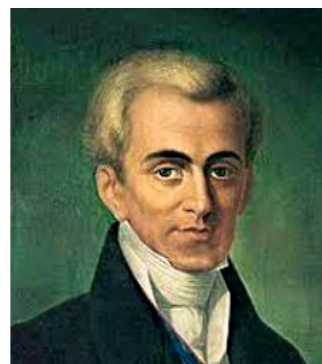
Πανηγυρική ομιλία

Γεράσιμος Παγκράτης

Ιστορικός, Καθηγητής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο Ιωάννης Καποδίστριας πριν από τον κυβερνήτη

Είναι εκ των πραγμάτων περιορισμένες οι φιλοδοξίες για πρωτοτυπία του ιστορικού που θα επιχειρήσει να γράψει μια μελέτη για τον Ιωάννη Καποδίστρια (ΙΚ). Η βιβλιογραφία, παρά τις ποικίλες τάσεις και ποιότητες που χαρακτηρίζουν τις διάφορες συμβολές, είναι εξαιρετικά εκτεταμένη. Έχει μελετηθεί η δραστηριότητα του ΙΚ στο ιατρικό επάγγελμα αλλά και το έργο του ως πολιτικού-διπλωμάτη, οργανωτή δημόσιου εκπαιδευτικού συστήματος, νομοθέτη ή γεφυροποιού κ.λπ. Έχει επίσης δημοσιευθεί πλήθος βιογραφιών ήδη από σύγχρονους του, ενίοτε και συνεργάτες του. Όλα αυτά εξηγούνται καλά εφόσον πρόκειται για μια μορφή του πολιτικού κόσμου που έχει όλα τα χαρακτηριστικά των μεγάλων ανδρών και καταλαμβάνει μία από τις κορυφαίες θέσεις στο εθνικό πάνθεον της σύγχρονης Ελλάδας¹.

Το κείμενο που ακολουθεί επικεντρώνεται στο πολιτικό έργο του ΙΚ στους χρόνους πριν και κατά τη διάρκεια της Επτανήσου Πολιτείας (1800–1807)², οπότε ήλθε σε επαφή με τη ρωσική πολιτική και απέκτησε τα εφόδια αλλά και τις δεσμεύσεις για τη μελλοντική πολιτική και διπλωματική σταδιοδρομία του. Μας ενδιαφέρει εδώ να δούμε τον πρώιμο ΙΚ στην εποχή του, στο κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον όπου θα διαμορφωνόταν η σκέψη, η ιδεολογία και η κοσμοθεωρία του, και το οποίο περιβάλλον θα επιχειρούσε εν συνεχεία, με τη δύναμη της πολιτικής εξουσίας που θα αποκτούσε, να το υπερβεί και να το αναδιαμορφώσει.

Ο ΙΚ γεννήθηκε στην Κέρκυρα το 1776 σε οικογένεια αριστοκρατών τόσο από τον πατέρα του Αντώνιο Μαρία Καποδίστρια όσο και από τη μητέρα του Διαμαντίνα Γονέμη, πράγμα που καθόρισε σε μεγάλο βαθμό τη μελλοντική του πορεία σε σχέση με τις σπουδές του και με τον τρόπο που θα εκινείτο στους κύκλους της πολιτικής και κοινωνικής ελίτ. Επιστρέφοντας στην

¹ Χριστίνα Κουλούρη – Χρήστος Λούκος, Τα πρόσωπα του Καποδίστρια. Ο πρώτος Κυβερνήτης της Ελλάδας και η νεοελληνική ιδεολογία (1831–1996), Πορεία, Αθήνα, 1996, σελ. 10.

² Η Επτανήσος Πολιτεία ιδρύθηκε στον χώρο του Ιονίου πελάγους το 1800 με την εγγύηση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και την προστασία της Ρωσίας σε μια προσπάθεια των δύο αυτών δυνάμεων να ανακόψουν την επέκταση του Ναπολέοντα Βοναπάρτη στην Ανατολική Μεσόγειο. Καταλύθηκε το 1807 με τη συνθήκη του Τιλσίτ όταν ο τσάρος Αλέξανδρος Α΄ παραχώρησε το επτανησιακό κράτος στον Ναπολέοντα, που με τη σειρά του το ενσωμάτωσε στη Γαλλική αυτοκρατορία, σαν να επρόκειτο για προσωπική του περιουσία.

Κέρκυρα μετά τις σπουδές του στην Πάδοβα το 1797 εργάστηκε ιδιωτικά ως χειρούργος γιατρός και απέκτησε από το επάγγελμά του φήμη χάρη, εκτός των άλλων, στην αφιλοχρηματία και τη φιλόανθρωπη στάση του ειδικά απέναντι στους ασθενέστερους οικονομικά συμπολίτες του. Η πρώτη επίσημη συνεργασία του με τις αρχές του Ιονίου χρονολογείται στα 1799 (12 Απριλίου 1799) όταν ο Αβδούλ Καδής Μπέης τον διόρισε αρχίατρο του οθωμανικού στρατιωτικού νοσοκομείου της Κέρκυρας³.

Στον χώρο της Ιατρικής ο ΙΚ συνεισέφερε και τα επόμενα χρόνια με άλλους τρόπους. Το 1802 συμμετείχε στην ίδρυση στην Κέρκυρα του Ιατρικού Κολλεγίου ή Εθνικής Ιατρικής Εταιρείας⁴. Πέρα από επιστημονική εταιρεία, το Ιατρικό Κολλέγιο, που σύντομα θα αναπτυσσόταν με παραρτήματα στα υπόλοιπα νησιά του Ιονίου, λειτούργησε ως ένα «γνωμοδοτικό και εκτελεστικό όργανο της Διοίκησης» σε θέματα υγείας και άσκησε μεγάλη επίδραση στην αναδιοργάνωση και αναβάθμιση των υγειονομικών θεσμών. Ο ΙΚ υπήρξε ένας από τους συντάκτες του κανονισμού λειτουργίας του Κολλεγίου. Ανέλαβε επίσης τον ρόλο του γραμματέα, πραγματοποίησε επιστημονικές διαλέξεις σε θέματα ιατρικά⁵ και συμμετείχε, μαζί με άλλα μέλη, σε πρωτοβουλίες όπως ο δαμαλισμός και η σύσταση «κεντρικού κομιτάτου επί του εμβολιασμού των κατοίκων της Επτανήσου»⁶.

Η ένταξη του ΙΚ στο πολιτικό προσωπικό της Επτανήσου Πολιτείας (ΕΠ) πραγματοποιήθηκε το 1801, από τον Μάιο μέχρι τον Σεπτέμβριο, όταν ευρισκόμενος στην ηλικία των 25 ετών, αντικατέστησε τον πατέρα του, κατόπιν υπόδειξης του τελευταίου, στη θέση του «αυτοκρατορικού επιτρόπου», του εντολοδόχου δηλαδή της Υψηλής Πύλης που θα φρόντιζε, μαζί με τον Νικόλαο Σιγούρο, για την αποκατάσταση της τάξης και την εφαρμογή του νέου ομοσπονδιακού πολιτεύματος στα νησιά, βάσει του συντάγματος του 1800. Η αποστολή των δύο αυτών προσώπων στα νοτιότερα νησιά της Επτανήσου θα ξεκινούσε από την Κεφαλονιά όπου η φήμη ότι το νέο σύνταγμα ισχυροποιούσε εκ νέου τους αριστοκράτες του Ιονίου, σε συνδυασμό με παλιότερες τοπικές έριδες, είχε προκαλέσει σφοδρές κοινωνικές αναταραχές και ένοπλες συγκρούσεις τις οποίες ο Ιωάννης Καποδίστριας και ο Νικόλαος Σιγούρος εκλήθησαν να διαχειριστούν. Οι διαπραγματεύσεις με τους βασικούς παράγοντες του πολιτικού παιχνιδιού και μια σειρά άλλων επιλογών που συνδύαζαν τη συναίνεση και την πειθώ με την πυγμή

³ Σπυριδών Δ. Λουκάτος, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Επτανήσος Πολιτεία*, Αθήναι 1959, σελ. 29–30 Γρηγόριος Δαφνής, *Ιωάννης Καποδίστριας. Η γένεση του ελληνικού Κράτους*, Αθήνα 1976, σελ. 141.

⁴ Τον Μάιο του 1802 ο ΙΚ συμμετείχε στην ίδρυση ενός άτυπου ομίλου που ονομάστηκε «Εταιρεία των Φίλων», μια φιλολογική παρέα με δραστηριότητες λέσχης φιλιαναγνωσίας όπου σχολιάζονταν νέα βιβλία που λάμβαναν τα μέλη από τη Βενετία και παρουσιάζονταν τα λογοτεχνικά δημιουργήματα και οι επιστημονικές εργασίες των συμμετεχόντων κ.λπ. Από τον κύκλο αυτής της εταιρείας προέκυψε η φιλολογική εφημερίδα *Gazzetta Urbana*, την έκδοση της οποίας ανέλαβαν ο Μάριος Πιέρης και ο Ανδρέας Μουστοξύδης. Λαυρέντιος Βροκίνης, *Σύντομος αφήγησις του βίου του Ιωάννου Καποδιστρίου*, Εν Κερκύρα 1886, σελ. 7–8. Λουκάτος, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Επτανήσος Πολιτεία*, σελ. 61–65. Δαφνής, *Ιωάννης Καποδίστριας*, σελ. 161.

⁵ *Gazzetta Urbana*, 21 (6.6.1803, σελ. 6–7).

⁶ Βλ. αναλυτικά σε Κωνσταντίνος Τσιάμης, Νίκη Παπαβραμίδου, Έφη Πουλάκου-Ρεμπελάκου και Θέσπις Δημητρίου, «Η συμβολή των Ελλήνων ιατρών στη διαμόρφωση της Δημόσιας Υγείας και της συλλογικής υγειονομικής αφύπνισης στα Ιόνια Νησιά (17^{ος}–19^{ος} αιώνες)», στα πρακτικά του συνεδρίου: *Ρήγας Φερραΐος, Ιωάννης Καποδίστριας, Φρανσίσκο Ντε Μιράντα. Η Ελληνική Σκέψη στην Αυτοθέμιση των Κοινωνιών, στο Διαφωτισμό και στη Γνώση*, τ. Β', Ακαδημία Θεσμών και Επιστημών, Θεσσαλονίκη, 2013, σελ. 345–360, όπου συγκεντρωμένη βιβλιογραφία. Βλ. επίσης Βροκίνης, *Σύντομος αφήγησις του βίου του Ιωάννου Καποδιστρίου*, σελ. 7–8. Λουκάτος, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Επτανήσος Πολιτεία*, σελ. 61–65. Δαφνής, *Ιωάννης Καποδίστριας*, σελ. 161–162.

επέτρεψαν στην επτανησιακή διοίκηση να αποκτήσει έστω προσωρινά τον έλεγχο της Κεφαλονιάς και να εγκαθιδρύσει σε αυτό τοπικές αρχές και φρουρά.

Λόγω της συνέχισης των κοινωνικών αναταραχών κρίθηκε αναγκαία η επάνοδος του ΙΚ στην Κεφαλονιά στις 4 Οκτωβρίου 1802, αυτή τη φορά με την ιδιότητα του προσωρινού διοικητή. Με τη στήριξη ρωσικής στρατιωτικής δύναμης που τον συνόδευε από την Κέρκυρα, εργάστηκε για την εξομάλυνση της κατάστασης στο νησί και στις 21 Οκτωβρίου 1802 παρέδωσε την εξουσία στον νόμιμο κάτοχό της, τον Ζακύνθιο Ιάκωβο Μερκάτη.

Ανάμεσα στις δύο αποστολές του ΙΚ στην Κεφαλονιά, η πολιτική κατάσταση στα νησιά είχε αλλάξει με την άφιξη τον Αύγουστο του 1802 του Γεωργίου Μοτσενίγου (ΓΜ), πληρεξουσίου του τσάρου Αλεξάνδρου Α΄, επικεφαλής του ρωσικού στρατού. Η διπλή εμπλοκή του ΙΚ στα πολιτικά πράγματα της Κεφαλονιάς υπήρξε το αποφασιστικό βήμα για τη μετάβασή του από την ιδιότητα του γιατρού σε εκείνην του πολιτικού και από τα διαβάσματα και τις θεωρητικές συζητήσεις στην πολιτική πράξη. Στην εξέλιξη αυτή είχε συμβάλει η διαλλακτικότητα, η συμβιβαστικότητα, αλλά και η πυγμή και η λήψη δύσκολων αποφάσεων όπου απαιτείτο. Θα το αναγνώριζε και ο ίδιος αργότερα γράφοντας ότι στην Κεφαλονιά γεννήθηκε ως πολιτικός άνδρας.

Επιστρέφοντας στην Κέρκυρα στα τέλη Οκτωβρίου 1802, μετά από ένα σύντομο πέρασμα από την Ιθάκη και τη Λευκάδα, επανήλθε στα ιατρικά του καθήκοντα. Την 1^η Απριλίου 1803, αποδεχόμενος την πρόσκληση του ΓΜ, ανέλαβε το αξίωμα του γραμματέα της επικρατείας. Βασικό κριτήριο για την επιλογή του ήταν η καλή φήμη που τον συνόδευε από τη δράση του στην Κεφαλονιά, καθώς και το προσωπικό του κύρος και οι φιλορωσικές του θέσεις.

Τον Ιούνιο του 1803 ο ΓΜ συγκρότησε επιτροπή στην οποία συμμετείχε και ο ΙΚ με την ιδιότητα του γραμματέα του κράτους, κατόπιν πρότασής του που έγινε δεκτή από τη Γερουσία. Η επιτροπή επισκέφθηκε τη Ζάκυνθο και την Κεφαλονιά προκειμένου να ενημερωθεί εκ του σύνεγγυς για την κατάσταση των νησιών. Ειδικά στη Ζάκυνθο, η επιτροπή αποφάσισε μεταξύ άλλων την κατάργηση του φόρου της δεκάτης που ίσχυε από τους χρόνους της βενετικής κυριαρχίας και την είσπραξη των τελωνειακών δασμών από το Δημόσιο και όχι από ιδιώτες. Επιπλέον πρότεινε την κατάργηση της κληρονομικής ευγένειας ως προϋπόθεση για την απόκτηση πολιτικών δικαιωμάτων και την αντικατάστασή της από τη συνταγματική ευγένεια, μέτρο που θα υλοποιείτο στο πλαίσιο του νέου συντάγματος του 1803. Ένας από τους έμμεσους στόχους της επιτροπής ήταν η εξεύρεση, σε τοπικό επίπεδο, των κατάλληλων προσώπων που θα συγκροτούσαν τη νέα Γερουσία και τη νομοθετική συνέλευση, καθώς και η προετοιμασία των εκλογικών καταλόγων για τις επερχόμενες εκλογές.

Η νομοθετική συνέλευση που προέκυψε από τις εκλογές του θέρους του 1803, συνήλθε για πρώτη φορά στα τέλη Οκτωβρίου του 1803. Ο ΙΚ, παρών στις συνεδριάσεις της συνέλευσης με την ιδιότητα του γραμματέα της επικρατείας, στις 6 Νοεμβρίου 1803 παρουσίασε ένα είδος λογοδοσίας των εργασιών της προσωρινής Γερουσίας. Το κείμενό του περιλάμβανε μια

αναδρομή στην οικονομική κατάσταση των Επτανήσων επί Βενετών, στα μέτρα που έλαβε η γερουσιαστική επιτροπή για την αντιμετώπιση των οικονομικών δυσχερειών που οφείλονταν στο ισχύον φορολογικό σύστημα, σε προτάσεις για τη γενικότερη οικονομική ανασυγκρότηση της ΕΠ και σε ρυθμίσεις για τον τερματισμό των κοινωνικών αναταραχών. Κεντρικό ρόλο στη λογοδοσία του ΙΚ είχε η αναφορά στις ρωσικές παρεμβάσεις, τις οποίες θεωρούσε ως προϋπόθεση όχι μόνο για την αποκατάσταση της τάξης αλλά και για την ίδια την ύπαρξη της ΕΠ.

Το νέο σύνταγμα παρουσιάστηκε από τη νομοπαρασκευαστική επιτροπή στις 23 Νοεμβρίου / 5 Δεκεμβρίου 1803 και εγκρίθηκε με συνοπτικές διαδικασίες μετά από συζήτηση έξι μόλις ωρών. Έμεινε γνωστό ως το πλέον φιλελεύθερο από τα ψηφισθέντα επτανησιακά και το πρώτο αστικό φιλελεύθερο σύνταγμα στον ελληνικό χώρο καθώς είχε προκύψει από δημοκρατικές διαδικασίες στις οποίες συμμετείχαν αντιπρόσωποι των κατοίκων του Ιονίου, αντίθετα δηλ. με ό,τι είχε συμβεί με το σύνταγμα του 1800 που συνομολογήθηκε το 1800 από την Υψηλή Πύλη και δύο διορισμένους εκπροσώπους της ΕΠ⁷. Οι κυριότερες καινοτομίες του νέου συντάγματος ήταν η διάκριση των εξουσιών, η εισαγωγή του κοινοβουλευτισμού, και, επιπλέον, η κατοχύρωση ατομικών και συλλογικών ελευθεριών, το απαραβίαστο του οικογενειακού ασύλου κ.ά. Αναγνωρίστηκε επίσης η ελληνικότητα του «επτανησιακού έθνους» (*nazione settinsulare*) και η ανάγκη προστασίας του μέσα από την κατοχύρωση των συστατικών του στοιχείων, δηλ. της γλώσσας και της θρησκείας. Παρά τον φιλελεύθερο χαρακτήρα του συντάγματος, η διεύρυνση του εκλογικού σώματος παρέμενε ποσοτικά ασαφώς προσδιορισμένη. Η συμμετοχή στα δημόσια πράγματα αφορούσε όσους είχαν υπηρετήσει στο παρελθόν σε δημόσιες θέσεις καθώς και τους εν ενεργεία ευγενείς. Εδώ έγκειται μία από τις βασικές μεταβολές του νέου συντάγματος, σε σχέση με το προηγούμενο, καθώς τροποποιούσε τον χαρακτήρα της αριστοκρατίας, της μοναδικής κοινωνικής τάξης που εξακολουθούσε να έχει πολιτικά δικαιώματα, με την αντικατάσταση της κληρονομικής ευγένειας από τη συνταγματική. Σήμαινε τούτο πρακτικά τη συγκρότηση ενός μητρώου ενεργών πολιτών στο οποίο εντάχθηκαν οι παλιοί αριστοκράτες, εγκαταλείποντας τα παλιότερα προνόμιά τους, καθώς και όσοι χριστιανοί επτανησιακής καταγωγής διέθεταν εισόδημα αποκτηθέν από κτηματική περιουσία ή βιοτεχνικές/εμπορικές δραστηριότητες ή και πανεπιστημιακό τίτλο⁸.

Η συμμετοχή του ΙΚ στην κατάρτιση του συντάγματος θεωρείται στη βιβλιογραφία δεδομένη και γενικά σημαντική. Σύμφωνα με τον Δημήτριο Αρλιώτη, βιογράφο, συνομήλικο και προσωπικό φίλο του ΙΚ, οι συζητήσεις για το νέο σύνταγμα ξεκίνησαν άτυπα σε ιδιωτικό επίπεδο με συναντήσεις ανάμεσα στον Μοτσενίγο και τον Καποδίστρια, που φαίνεται πως είχαν στα χέρια τους ένα προσχέδιο του Ρώσου πρεσβευτή στη Νάπολη Ιταλίνσκυ. Ο Μάρκος Θεοτόκης από την άλλη, έχοντας καλή γνώση των επτανησιακών αρχείων στην ταξινόμηση των οποίων

⁷ Κρίσεις και εκτιμήσεις γύρω από το σύνταγμα του 1803 βλ. σε Ελένη Κούκκου, *Ιστορία των Επτανήσων από το 1797 μέχρι την Αγγλοκρατία. Πρώτες διπλωματικές ενέργειες του Ιωάννη Καποδίστρια*, Αθήνα 2001, σελ. 140–142.

⁸ Παναγιώτης Χιώτης, *Σειρά Ιστορικών Απομνημονευμάτων*, τ. Γ', Κέρκυρα 1863, σελ. 837–850· Λουκάτος, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Επτάνησος Πολιτεία*, σελ. 57–58.

εργάστηκε επί μακρόν, χαρακτηρίζει το σύνταγμα του 1803 «προσχεδιασθέν [και] φιλελεύθερον», τονίζοντας ότι στην κατάρτισή του πήρε ενεργό ο Σπυρίδων Γεώργιος Θεοτόκης, πρόεδρος της επανησιακής Γερουσίας⁹.

Δεν μαρτυρείται με σαφήνεια με ποιον ακριβώς τρόπο είχε συμβάλει ο ΙΚ στην κατάρτιση του συντάγματος. Αν δηλ. απλώς συμμετείχε σε άτυπες συναντήσεις με τον Πληρεξούσιο ή είχε ρόλο στη σύνταξη κάποιου ή κάποιων από τα άρθρα του. Μια μόνη εξαίρεση τεκμηριώνεται: η πρότασή του για τη θέσπιση της συνταγματικής ευγένειας, την οποία διατύπωσε για πρώτη φορά εγγράφως στη γερουσιαστική επιτροπή στη Ζάκυνθο.

Ο ΙΚ διατήρησε την ιδιότητα του γραμματέα της επικρατείας με ειδικό αντικείμενο τις εξωτερικές υποθέσεις, το εμπόριο και τη ναυτιλία. Με το νομοθετικό και το διοικητικό του έργο άσκησε καθοριστική επίδραση σε πολλά πεδία της δημόσιας διοίκησης. Όπως σημειώνει ο ίδιος ο ΙΚ στο περίφημο υπόμνημά του προς τον τσάρο Νικόλαο Α΄ το 1826, που έχει μείνει γνωστό ως «αυτοβιογραφία του Ιωάννη Καποδίστρια»: «Κατά την διάρκεια των επτά τούτων ετών, νέος έτι, ήρχισα τον δημόσιον βίον μου, κατ'αρχάς ως έκτακτος επίτροπος της κυβερνήσεως εν ταις νήσοις, μετά ταύτα ως Υπουργός της εκτελεστικής εξουσίας καθ' όλους τους κλάδους της διοικήσεως και τέλος ως γραμματεύς της επικρατείας επί των εξωτερικών, των ναυτικών και του εμπορίου»¹⁰.

Ο ΙΚ εργάστηκε ειδικότερα στην προετοιμασία των κανονισμών για την οργάνωση της εμπορικής ναυτιλίας και τη συγκρότηση του προξενικού και διπλωματικού δικτύου της ΕΠ, κανονισμοί που ψηφίστηκαν κατόπιν από την Ιόνιο Γερουσία. Σε συνεργασία με τον Μοτσενίγο, ο Καποδίστριας συγκρότησε ένα πυκνό δίκτυο προξενικών και διπλωματικών αντιπροσώπων που λειτούργησε σε μεγάλο βαθμό επάνω στα χνάρια του προγενέστερου βενετικού δικτύου, αξιοποιώντας επιπλέον τις υφιστάμενες ρωσικές προξενικές δομές. Με την ιδιότητα του επικεφαλής του εκτεταμένου προξενικού δικτύου της ΕΠ ο ΙΚ πληροφορείτο από πρώτο χέρι όσα συνέβαιναν στον διεθνή χώρο στην ταραχώδη αυτή χρονική περίοδο, μέσα από τις προξενικές εκθέσεις αλλά και από τις εφημερίδες και τις προκηρύξεις που λάμβανε με φροντίδα των υφισταμένων του.

Όπως σημειώνεται και στην εισηγητική έκθεση που προηγείται του κανονισμού για την οργάνωση της επανησιακής εμπορικής ναυτιλίας, από αυτόν τον κλάδο της οικονομίας ανέμενε η ΕΠ να καλύψει τα σημαντικά δημοσιονομικά ελλείμματά της. Τα ελλείμματα αυτά τα προκαλούσαν μεταξύ άλλων ο ετήσιος φόρος που έπρεπε να καταβάλλει το κράτος στην Υψηλή Πύλη (25.000 γρόσια), οι δαπάνες για τη συντήρηση των ρωσικών στρατευμάτων –το κόστος συντήρησης των ρωσικών στρατιωτικών δυνάμεων το ανέλαβαν οι ίδιοι οι Ρώσοι από τα τέλη του 1805¹¹– και της κρατικής διοίκησης, το αυξημένο κόστος επισιτισμού του τοπικού

⁹ Μάρκος Θεοτόκης, Ο Ιωάννης Καποδίστριας εν Κεφαλληνία και αι στάσεις αυτής εν έτεσι 1800, 1801, 1802, Τυπογραφείον Ι. Ναχαμούλη, Εν Κερκύρα, 1889, σελ. 186.

¹⁰ Μιχαήλ Λάσκαρι (εισαγωγή, μετάφραση και σχόλια), *Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδίστρια*, εκδόσεις Γαλαξίας, Αθήνα, 1971.

¹¹ Κούκκου, *Ιστορία των Επτανήσων*, σελ. 146.

πληθυσμού λόγω των προβλημάτων που προκαλούσαν τα πολεμικά γεγονότα στην ομαλή ροή του εμπορίου, αλλά και εγγενή προβλήματα των επτανησιακών οικονομιών τα οποία οι αρχές του Ιόνιου κράτους προσπαθούσαν να αντιμετωπίσουν με διάφορα μέτρα. Τα οικονομικά ζητήματα ήταν ούτως ή άλλως ένας από τους τομείς με τους οποίους ασχολήθηκε ο ΙΚ, κατ' ανάγκην, λόγω της θέσης του, επανερχόμενος έτσι σε ζητήματα που τον είχαν απασχολήσει το 1802 όταν συμμετείχε στη γερουσιαστική επιτροπή που μελέτησε τα προβλήματα της Κεφαλονιάς και της Ζακύνθου.

Τη θέση του γραμματέα της επικρατείας την κράτησε ο ΙΚ μέχρι τα τέλη Μαΐου 1806 οπότε αντικαταστάθηκε από τον Σπυρίδωνα Μπατάλια. Ως λόγος της αντικατάστασης προβάλλεται η τοποθέτηση του ΙΚ με θέσπισμα της Γερουσίας στη θέση του επιτετραμμένου της ΕΠ στην Πετρούπολη. Η μετακίνηση αυτή ματαιώθηκε μετά την αντίδραση του Πληρεξουσίου. Επιπλέον, ο ΙΚ ακριβώς τον Μάιο του 1806 δέχθηκε πρόταση από τον ΓΜ να συμμετάσχει σε δεκαμελή επιτροπή που θα εξέταζε ενδεχόμενες αναθεωρήσεις στο σύνταγμα του 1803¹²,. Παρά τις διαρκείς παρεμβάσεις του ΓΜ στη λειτουργία του κράτους και στις επιλογές των στελεχών της διοίκησης της ΕΠ, κατά παράβαση όσων όριζε το σύνταγμα του 1803 ο ΓΜ θεωρούσε ότι ένα νέο σύνταγμα προσαρμοσμένο στους δικούς του όρους θα εξυπηρετούσε καλύτερα εκείνον και τα συμφέροντα που εξέφραζε. Ο ΙΚ συμμετείχε στη συντακτική επιτροπή, κατόπιν υπόδειξης του ΓΜ, με την ιδιότητα του γραμματέα και εισηγητή. Στις 10/22 Νοεμβρίου 1806 υπέβαλε στον ΓΜ τα αποτελέσματα της συντακτικής επιτροπής. Οι προτάσεις της επιτροπής δεν συμφωνούσαν με τις επιδιώξεις του Μοτσενίγου, οι οποίες και τελικά θα επικρατούσαν στην οριστική μορφή που θα λάμβανε το νέο σύνταγμα. Η κρισιμότερη μεταβολή που επέφερε το νέο σύνταγμα αφορούσε την αναγνώριση της νομιμότητας των ρωσικών επεμβάσεων διά του τσαρικού πληρεξουσίου στην εσωτερική λειτουργία του κράτους¹³, καθώς το πενταμελές όργανο της Γερουσίας που είχε την εκτελεστική εξουσία ήταν υπόλογο όχι μόνο στο έθνος αλλά και στην προστάτιδα δύναμη, τη Ρωσία.

Το σύνταγμα ψηφίστηκε από το νομοθετικό σώμα στις 15/28 Δεκεμβρίου 1806. Αν και έχουν καταγραφεί οι αντιρρήσεις του ΙΚ για τη μορφή που τελικά έλαβε μετά από τις παρεμβάσεις του Μοτσενίγου¹⁴, ο ΙΚ όχι μόνο δεν επέμεινε στην άποψή του αλλά επιχειρηματολόγησε υπέρ της ψήφισής του υποστηρίζοντας μεταξύ των άλλων ότι τα συντάγματα του 1800 και του 1803 τα είχε εγκρίνει μόνο η Οθωμανική αυτοκρατορία και ότι εκείνο του 1806 ήταν το μοναδικό που θα μπορούσε να λάβει την έγκριση της Ρωσίας. Έπεισε τέλος τη Γερουσία να αποστείλει

¹² Το γεγονός αυτό χρονολογείται κατά άλλους τον Μάιο του 1805. Κούκκου, *Ιστορία των Επτανήσων*, σελ. 149.

¹³ Εδώ, έχει υποστηριχθεί, ότι έγκεται ο λόγος της μη επικύρωσης από τη Ρωσία των προγενέστερων συνταγμάτων, καθώς δεν αναγνώριζαν το δικαίωμα παρέμβασης της προστάτιδας δύναμης. Κούκκου, *Ιστορία των Επτανήσων*, σελ. 150–151.

¹⁴ Σύμφωνα με τον Βροκίνη, *Σύντομος αφήγησις του βίου του Ιωάννου Καποδίστριας*, σελ. 8–9, η ψήφιση του συντάγματος του 1806 προέκυψε ως πίεση των ολιγαρχικών που είχαν δυσαρεστηθεί από το φιλελεύθερο σύνταγμα του 1803. Ο ΙΚ δεν συμφωνούσε με τις διατάξεις του και μόνο λόγω θέσης συμμετείχε στις διαδικασίες για την ψήφισή του. Αμέσως μετά παραιτήθηκε από τη θέση του «αρχιγραμματέως» και από την Εφορεία των Δημοσίων Σχολείων, προτείνοντας ως αντικαταστάτη του τον Μάρτιο του 1807 τον Εμμανουήλ Θεοτόκη. Για τις αντιρρήσεις του Καποδίστρια στις παρεμβάσεις του Μοτσενίγου βλ. επίσης σε Δαφνής, *Ιωάννης Καποδίστριας*, σελ. 188–189 και σε Demetrio Arlioti, *Vita di Giovanni Conte Capodistria*, Κέρκυρα 1859, σελ. 12, που συνδέει την παραίτηση του ΙΚ από τη θέση του γραμματέα και με την άρνηση του ΓΜ να επιτρέψει τη μετακίνησή του στην Πετρούπολη ως επιτετραμμένου της ΕΠ.

ευχαριστήρια επιστολή προς τον τσάρο Αλέξανδρο Α΄ για τις φροντίδες του για την ευημερία των νησιών και να αποφασίσει την ανέγερση προτομής που θα τοποθετείτο στην αίθουσα των συνεδριάσεων του οργάνου.

Άμεση συνέπεια της ψήφισης του συντάγματος του 1806 ήταν η συμπερίληψη της ΕΠ μεταξύ των εχθρών της Γαλλίας ως έδαφος ουσιαστικά ρωσικό. Ως συνέπεια αυτής της εξέλιξης, η ΕΠ στις 5/17 Ιουνίου 1807 ήρε την ουδετερότητά της και τάχθηκε και επίσημα στο πλευρό της Ρωσίας. Ταυτόχρονα βρισκόταν σε εξέλιξη η στρατιωτική επιχείρηση του Αλή Πασά εναντίον της Λευκάδας¹⁵.

Ένα από τα πεδία της δημόσιας διοίκησης που απασχόλησαν τον Καποδίστρια ήταν η εκπαίδευση. Η εκπαίδευση, σε συνδυασμό με την ενίσχυση του ορθόδοξου και ελληνικού χαρακτήρα του περιλαμβάνονταν στους κεντρικούς στόχους του νέου κράτους και των δυνάμεων που είχαν συντελέσει στην ίδρυσή του, όπως προκύπτει από τις θεσμικές κατακτήσεις των νησιών, τα Συντάγματα¹⁶. Η πρώτη σαφής αναφορά στην ανάγκη ίδρυσης δημόσιου σχολείου έγινε στο σύνταγμα του 1801 (άρθρο 30), που ψηφίστηκε κατόπιν πίεσης και δεν έγινε δεκτό από τις εγγυήτριες δυνάμεις. Το σχολείο αυτό θα λειτουργούσε στην πόλη και θα δεχόταν το ¼ των μαθητών του από την πόλη και τα υπόλοιπα ¾ από την ύπαιθρο¹⁷. Το πλέον φιλελεύθερο από τα συντάγματα, εκείνο του 1803, περιείχε ωστόσο προβλέψεις για όλα τα συναφή ζητήματα. Πέρα από τη διάκριση των εξουσιών, την εισαγωγή του κοινοβουλευτισμού και την κατοχύρωση ατομικών και συλλογικών ελευθεριών, για πρώτη φορά αναγνωρίστηκε η ελληνικότητα του «επτανησιακού έθνους» (*nazione settinsulare*) και η ανάγκη προστασίας της μέσα από την κατοχύρωση των συστατικών της στοιχείων, της γλώσσας και της θρησκείας.

Το τέταρτο άρθρο του συντάγματος του 1803 καθιστούσε το ορθόδοξο χριστιανικό δόγμα ως την «κυριεύουσα θρησκεία της επικρατείας», αφήνοντας στο καθολικό δόγμα τη δεύτερη θέση. Διασφάλιζε ωστόσο τα θρησκευτικά προνόμια των Εβραίων, καθώς προβλεπόταν ανοχή για όλα τα θρησκευόμενα¹⁸.

Δεύτερη καινοτομία του συντάγματος του 1803 ήταν η ανάδειξη της ελληνικής ως επίσημης γλώσσας της διοίκησης και ως «μέσου επικοινωνίας των ενεργών πολιτών». Σε αυτήν θα έπρεπε να γράφονται στο εξής οι νόμοι. Επιπλέον τα άρθρα 198 και 212 του συντάγματος όριζαν ότι από το 1810 και μετά δεν θα προσλαμβάνονταν κανένας δημόσιος υπάλληλος αν δεν

¹⁵ Λουκάτος, Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Επτάνησος Πολιτεία, σελ. 79–80.

¹⁶ Το πρώτο θέσπισμα της ιονικής Γερουσίας για την ίδρυση δημόσιων σχολείων χρονολογείται στις 7/19 Νοεμβρίου 1799. Ελήφθη από την προσωρινή κυβέρνηση των Ρωσοτούρκων με πρωτοβουλία του Ουσακώφ και προέβλεπε την ίδρυση Γυμνασίου και κατώτερων σχολείων. Οι πολιτικές εξελίξεις που ακολούθησαν δεν επέτρεψαν ωστόσο την υλοποίησή του. Νίκος Κουρκουμέλης, *Η εκπαίδευση στην Κέρκυρα κατά τη διάρκεια της Βρετανικής Προστασίας (1816–1864)*, Αθήνα 2002, σελ. 60.

¹⁷ *Le tre costituzioni (1800, 1803, 1817) delle Sette Isole Ionie*, Κέρκυρα 1849, σελ. 25.

¹⁸ *Le tre costituzioni*, σελ. 41.

γνώριζε να μιλάει και να γράφει καλά την ελληνική γλώσσα, και ότι από το 1820 αυτή θα ήταν η μοναδική σε χρήση γλώσσα στην επικράτεια¹⁹.

Τη δυσκολία τουλάχιστον της πλειονότητας των δημοσίων υπαλλήλων να ομιλούν και να γράφουν την ελληνική σε επίπεδο ανώτερο μιας μηχανικής χρήσης μπορεί κανείς να την υποθέσει από τη δεδομένη αδυναμία πραγματοποίησης σπουδών σε αυτή τη γλώσσα, και να τη διαπιστώσει διαβάζοντας τα εξαιρετικά ανορθόγραφα κείμενα ακόμη και σημειόντων στελεχών της επτανησιακής διοίκησης, όπως ο τσαρικός πληρεξούσιος Γ. Μοτσενίγος. Για να αντιμετωπιστεί αυτό το πρόβλημα σε ένα κράτος που συνταγματικά πλέον αναγνώριζε την ελληνικότητα των κατοίκων του, με εισήγηση του γραμματέα της επικρατείας Ι. Καποδίστρια, η Γερουσία στις 14/26 Ιουνίου 1803 αποφάσισε να ιδρύσει ειδικό σχολείο για τους υπαλλήλους, δόκιμους και υπηρετούντες, στο οποίο θα μπορούσαν να φοιτήσουν και «όλοι εκείνοι οι νέοι, οι οποίοι εμπνέονται υπό της επιθυμίας της μαθήσεως»²⁰.

Παράλληλα τέθηκαν οι βάσεις για τη θεμελίωση της δημόσιας εκπαίδευσης με έμφαση στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας. Καθοριστικός υπήρξε ο ρόλος του συντάγματος του 1803 που προέβλεπε τη διαμόρφωση του θεσμικού υποβάθρου για την οργάνωση ενιαίας στοιχειώδους εκπαίδευσης²¹. Εφαρμόζοντας τους όρους του, η ιονική Γερουσία στις 30 Ιανουαρίου 1804 θέσπισε την ίδρυση σχολείων σε όλα τα νησιά, καθόρισε τις γνώσεις που θα έπρεπε να λαμβάνουν οι μαθητές και οργάνωσε σχολεία εκμάθησης στοιχείων γραφής, ανάγνωσης και αριθμητικής τόσο στις πόλεις όσο και στην ύπαιθρο. Για τη χρηματοδότησή τους, πέρα από τα έσοδα του κρατικού προϋπολογισμού και την είσπραξη συγκεκριμένων φορολογικών προσόδων, αξιοποιήθηκαν τα διδάγματα της επαναστατικής περιόδου: αποφασίστηκε με άλλα λόγια αφενός η διάλυση μονών και η ενοικίαση των εισοδημάτων τους, και αφετέρου η επιβολή ειδικού φόρου στις μονές που δεν θα διαλύονταν, ανάλογου με τα έσοδα καθεμιάς από αυτές²².

Θέσπισμα της Γερουσίας στις 8/20 Σεπτεμβρίου 1804 προέβλεπε τη δημιουργία δεύτερης βαθμίδας εκπαίδευσης με την ίδρυση «Εθνικού Γυμνασίου» στην Κέρκυρα, πρωτεύουσα του κράτους, για τη στέγαση του οποίου επρόκειτο να προκηρυχθεί διαγωνισμός²³. Όλα αυτά τα θεσπίσματα δεν συνεπάγονταν την αυτόματη υλοποίηση όσων αποφασίζονταν. Για παράδειγμα το σχολείο για τους δημοσίους υπαλλήλους, για το οποίο υπήρχε ψήφισμα από το 1803, στα μέσα Ιουνίου του 1805 δεν είχε ακόμη ιδρυθεί. Χρειάστηκε να ληφθεί νέα απόφαση της Γερουσίας στις 15/27 Ιουνίου 1805. Έτσι η λειτουργία του ξεκίνησε επίσημα στις 8

¹⁹ *Le tre costituzioni*, σελ. 77–78.

²⁰ Ελένη Κούκκου, *Ο Καποδίστριας και η Παιδεία 1803–1822*, Αθήνα 1972, σελ. 5–6· Κουρκουμέλης, *Η εκπαίδευση στην Κέρκυρα*, σελ. 63–64. Μετάφραση της εισήγησης του Καποδίστρια στην ελληνική βλ. σε Κούκκου, *Ο Καποδίστριας και η παιδεία*, σελ. 155–156.

²¹ Άρθρο 198: Nell'anno 1801 vi ha nella Repubblica uniformità di leggi e di regolamenti d'istruzione elementare. *Le tre costituzioni*, σελ. 77.

²² Χιώτης, *Σειρά Ιστορικών Απομνημονευμάτων*, τ. Γ', σελ. 853–854· Γεράσιμος Μαυρογιάννης, *Ιστορία των Ιονίων Νήσων*, τ. Β', Εν Αθήναις 1884, σελ. 122–123 και σημ. 1· Κούκκου, *Ο Καποδίστριας και η Παιδεία 1803–1822*, σελ. 4–5. Πρβλ. Λουκάτος, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Επτάνησος Πολιτεία*, σελ. 67.

²³ Κουρκουμέλης, *Η εκπαίδευση στην Κέρκυρα*, σελ. 66.

Νοεμβρίου του ίδιου έτους στην πρώην καθολική μονή της Παναγίας της Τενέδου στην Κέρκυρα²⁴, με πρώτο έφορο τον Ι. Καποδίστρια²⁵.

Τα μαθήματα στο «προσωρινό σχολείο» της Τενέδου ήταν διαρθρωμένα σε δύο κύκλους. Στον πρώτο διδάσκονταν Ηθική και Φιλοσοφία με δάσκαλο το Γ. Στ. Παγανό, Μαθηματικά από τον Κ. Πελεγκρίνη (Πελεγκρίνι), Ελληνικά από τον Χρ. Περραιβό, Ελληνική Φιλολογία από τον Α. Ιδρωμένο και Καλλιγραφία από τον Α.Σ. Πάκμορ. Στον δεύτερο κύκλο διδάσκονταν Φιλοσοφία και Μεταφυσική από τον Γ. Στ. Παγανό, Μαθηματικά από τον Κ. Πελεγκρίνη (Πελεγκρίνι), Ελληνικά για προχωρημένους από τον Α. Ιδρωμένο, Ελληνικά για αρχαίους από τον Χρ. Περραιβό, Φιλολογία από τον Α. Μουστοξύδη, Καλλιγραφία και Σχέδιο από τον Α.Σ. Πάκμορ²⁶.

Παράλληλα με τη λειτουργία των σχολείων, στις 22 Ιανουαρίου/2 Φεβρουαρίου 1806 δημοσιεύθηκε από το Τμήμα Εσωτερικών της Επτανήσου Πολιτείας κανονισμός δεκαέξι άρθρων για τη δημόσια εκπαίδευση. Ο κανονισμός αυτός είναι αποκαλυπτικός των νέων αντιλήψεων για την παιδεία και τον ρόλο του κράτους, καθώς δίνει ουσιαστικό περιεχόμενο στην έννοια της δημόσιας εκπαίδευσης, καθορίζοντας με σαφήνεια ότι η παροχή της προς όλους τους Επτανήσιους, στοιχειώδης και προκαταρκτική, αποτελεί υποχρέωση της Πολιτείας. Περιγράφει επίσης αναλυτικά το πρόγραμμα σπουδών, τους φορείς της εκπαίδευσης, αναθέτοντας ρόλο στα ενοριακά σχολεία για τη στοιχειώδη εκπαίδευση και στα προκαταρκτικά για την αντίστοιχη βαθμίδα, τον τρόπο πρόσληψης και αμοιβής των διδασκόντων κ.ά.²⁷.

Στη σχολή της Τενέδου φιλοξενήθηκε από τα χρόνια των Γάλλων η κεντρική δημόσια βιβλιοθήκη, η λειτουργία της οποίας ανανεώθηκε. Εκεί συγκεντρώθηκαν βιβλία από δημευμένες μονές της Κέρκυρας. Έφτασαν επίσης δωρεές από τον Γ. Μοτσενίγο, τον Α. Καλογερά και Έλληνες της διασποράς με πιο αξιοσημείωτη περίπτωση εκείνη του Μιχαήλ Ζωσιμά, προξένου της Επτανήσου Πολιτείας στο Λιβόρνο. Πρόκειται ακριβώς για τη βιβλιοθήκη που θα αποτελούσε τον πυρήνα της μετέπειτα βιβλιοθήκης της Ιόνιας Ακαδημίας²⁸. Παράλληλα, οι αρχές αποφάσισαν την ίδρυση κεντρικών βιβλιοθηκών στις πρωτεύουσες όλων των νησιών.

Σε μια άλλη δημευμένη καθολική μονή, του Αγίου Φραγκίσκου των Φραγκισκανών Κοινοβιακών, επίσης στη Σπηλιά της Κέρκυρας, λειτούργησε από τα χρόνια των Γάλλων Δημοκρατικών το «εθνικό τυπογραφείο» (*stamperia nazionale*), το οποίο στα χρόνια της

²⁴ Η Παναγία της Τενέδου χτίστηκε από μέλη του Φραγκισκανικού τάγματος, τους *Τηρητές του Κανονισμού (Osservanti)*. Ιδρύθηκε το 1663 με διάταγμα του γενικού προνοητή και εξεταστή (*pronveditore generale ed inquisitore delle isole*) Francesco Mocenigo. Η παράδοση θέλει να πήρε την ονομασία της από τη μεταφορά της εικόνας της Παναγίας της Τενέδου στην Κέρκυρα από έναν καθολικό μοναχό. Τον Απρίλιο του 1798 οι Γάλλοι Δημοκρατικοί δήμευσαν το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων της Λατινικής Αρχιεπισκοπής, του καθολικού κλήρου και των Μονών του Αγίου Φραγκίσκου, της Αγίας Ιουστίνης και της Παναγίας της Τενέδου. Gerassimos D. Pagratis, «Tracce della presenza francescana a Levante: La chiesa e il convento di San Francesco di Corfù», *Il Santo XXX/1* (2000), σελ. 99–119.

²⁵ Κουρκουμέλης, *Η εκπαίδευση στην Κέρκυρα*, σελ. 67. Κούκου, *Ο Καποδίστριας και η Παιδεία 1803–1822*, σελ. 7–8, που αναφέρει ως ημερομηνία του θεσπίσματος τη 17^η Ιουνίου. Για τα γεγονότα που σημάδεψαν την έναρξη των εργασιών της σχολής και τον λόγο που εκφώνησε ο Α. Ιδρωμένος βλ. Ιωάννης Ρωμανός, «Ανδρέας Ι. Ιδρωμένος», *Πανδώρα ΚΑ΄* (15 Φεβρουαρίου 1871), σελ. 505–506.

²⁶ Νίκος Κουρκουμέλης, «Η παιδεία, η πνευματική ζωή και η καλλιτεχνική δραστηριότητα», *Η Επτανήσος Πολιτεία, Τα Ιστορικά της Ελευθεροτυπίας (1 Ιουνίου 2000)*, σελ. 39. Του ίδιου, *Η εκπαίδευση στην Κέρκυρα*, σελ. 68–69.

²⁷ Κουρκουμέλης, *Η εκπαίδευση στην Κέρκυρα*, σελ. 69–74.

²⁸ Βασιλική Μπόμπου-Σταμάτη, «Η Βιβλιοθήκη Guilford στην Κέρκυρα (1824–1830)», *Ο Ερασιστής* 20 (1995), σελ. 97–162.

Επτανήσου Πολιτείας ανατέθηκε με δεκαετή εργολαβία στον Διονύση Σαραντόπουλο. Εκεί τυπώθηκαν, πέρα από τα έντυπα της κυβέρνησης και τους νόμους, τα επαναστατικά φυλλάδια του Ρήγα («Θούριος» και «Πατριωτικός Ύμνος») και του Χρ. Περραιβού («Ύμνος στο Βοναπάρτη»). Από το ίδιο τυπογραφείο εκδόθηκαν επίσης όλοι οι γνωστοί νόμοι του κράτους, όπως ο «Κανονισμός για την οργάνωση της εμπορικής ναυτιλίας», οι «Διδασκαλίες στρατιωτικά» (1804), η «Διάταξις Εκκλησιαστική» (1805), καθώς επίσης εφημερίδες και περιοδικά, όπως η *Gazzetta Urbana*, *Monitore Settinsulare*, *Mercurio Letterario* κ.ά.²⁹.

Στις πολιτικές επιλογές της ΕΠ που σχετίζονταν με την ανάπτυξη παιδείας και πολιτιστικής ζωής με εθνικό-ελληνικό προσανατολισμό καθοριστικός υπήρξε ο ρόλος του Καποδίστρια και του Μοτσενίγου. Τα δύο αυτά πρόσωπα που εκπροσωπούσαν από το 1803 τους ισχυρότερους μοχλούς επιβολής της ρωσικής πολιτικής στα νησιά του Ιονίου, στα θέματα παιδείας απέδιδαν μεγάλη σημασία. Θεωρούσαν την εκπαίδευση ως προϋπόθεση για την πολιτιστική αναβάθμιση και την πολιτική διαπαιδαγώγηση των Επτανησίων, για να είναι σε θέση σε ένα επόμενο στάδιο να ενισχύσουν την ελληνική υπόθεση. Εξάλλου, ένα δημόσια οργανωμένο εκπαιδευτικό σύστημα στα νησιά θα μπορούσε να υποστηρίξει τους δύο βασικούς πόλους της εθνικής ταυτότητας των Ιονίων, τη γλώσσα και τη θρησκεία. Ήταν λοιπόν απόλυτη προτεραιότητα να οργανωθεί η δημόσια παιδεία με τον τρόπο της Γαλλικής Επανάστασης, δηλαδή ως δημόσιο αγαθό, αλλά με πνεύμα ελληνορθόδοξο, που θα έδινε έμφαση «στην ηθική, χριστιανική και εθνική αγωγή»³⁰ και θα λειτουργούσε ως ανάχωμα σε ενδεχόμενες επαναστατικές εκτροπές, που στα μάτια των αντιπαθόντων αυτές τις ιδέες, των λεγόμενων «αντιφιλοσόφων», ταυτιζόταν με τον κίνδυνο αφελληνισμού ή εκλατινισμού των Ιονίων και κατ'επέκταση των Ελλήνων.

Η σύντομη ιστορία αυτών των σχολείων συνοδεύτηκε από πολλές απογοητεύσεις, καθώς αποτέλεσε πρωτόγνωρη εμπειρία για όλους τους εμπλεκόμενους. Μαρτυρείται πως για πολύ καιρό οι πόρτες των σχολείων κατά τις ώρες διδασκαλίας ήταν κλειστές και ότι κανείς δεν βρισκόταν στις αίθουσες. Υπεύθυνοι για αυτές τις δυσλειτουργίες θεωρούνταν τόσο οι δασκάλοι όσο και οι γονείς των μαθητών που έδειχναν απρόθυμοι να στέλνουν τα παιδιά τους σε αυτά, «μυκτηρίζοντας», όπως σημειώνει ο Γ. Μαυρογιάννης, «τους περί τα γράμματα και τας επιστήμας ασχολουμένους, εάν μη παρείχον ούτοι ψηλαφητόν τι και υλικόν κέρδος». Την ίδια στιγμή οι προϊστάμενοι της διοίκησης δεν διευκόλυναν όσους υπαλλήλους τους επιθυμούσαν να φοιτήσουν. Παρ' όλ' αυτά συνέχισαν να λαμβάνονται αποφάσεις για τη στελέχωση και τον εξοπλισμό αυτών των σχολείων. Με ψήφισμα της 15^{ης} Ιουνίου 1806 η παρακολούθηση έγινε υποχρεωτική τόσο για τους δόκιμους όσο και για τους εν ενεργεία δημοσίους υπαλλήλους.

²⁹ Κουρκουμέλης, «Η παιδεία, η πνευματική ζωή και η καλλιτεχνική δραστηριότητα», σελ. 39–40. Του ίδιου, *Η εκπαίδευση στην Κέρκυρα*, σελ. 45 σημ. 12.

³⁰ Στον Ιωάννη Καποδίστρια οφείλεται μεταξύ των άλλων η πρωτοβουλία για τη δημοσίευση του έργου *Γενική Κατήχησις*, Κέρκυρα 1806, που αποτελούσε μια *Ορθόδοξη Κατήχηση* μεταφρασμένη στην ελληνική γλώσσα από τον Γ. Καρούσο για χρήση των μαθητών και άλλων. Κούκκου, *Ο Καποδίστριας και η Παιδεία 1803–1822*, σελ. 13–14.

Επιπλέον προβλέφθηκε η ευθύνη των γονέων για την επιμελή παρακολούθηση των σπουδών των τέκνων τους³¹.

Ως προς τον αριθμό των μαθητών που σπούδασαν στα σχολεία της Τενέδου η μοναδική μαρτυρία που διαθέτουμε οφείλεται στον Ι. Καποδίστρια που στις 12 Φεβρουαρίου 1807 ενημέρωνε το τμήμα εσωτερικών της Διοίκησης ότι στις πέντε τάξεις του σχολείου παρακολουθούσαν εκατόν είκοσι μαθητές³². Οι μεγάλες δυσκολίες που αντιμετώπισε η σχολή της Τενέδου, παρόλο που λειτουργούσε στην πρωτεύουσα της Επτανήσου Πολιτείας και είχε ως έφορο ένα από τα ισχυρότερα στελέχη της κρατικής μηχανής, σε συνδυασμό με την έλλειψη τεκμηριωμένων πληροφοριών για τη λειτουργία σχολείων στοιχειώδους εκπαίδευσης στα υπόλοιπα νησιά του Ιονίου Πελάγους, θα μπορούσε να υποδηλώνει ότι οι αποφάσεις για τα υπόλοιπα σχολεία έμειναν εξ ολοκλήρου ή σε μεγάλο βαθμό απραγματοποίητες³³.

Η τελευταία μεγάλη στιγμή του ΙΚ στην ΕΠ ήταν ο συντονιστικός ρόλος που του ανατέθηκε στην οργάνωση της άμυνας της Λευκάδας. Με την ιδιότητα του έκτακτου πληρεξουσίου (commissario straordinario) της ΕΠ (από τις 22/5/1807) ο ΙΚ συνεργάστηκε με Επτανησίους και Ρώσους στρατιώτες και με ανθρώπους του πολέμου προερχόμενους από το Σούλι, τον Μοριά και άλλες περιοχές της οθωμανικής επικράτειας σε έναν κοινό αντιοθωμανικό αγώνα. Στη Λευκάδα ήλθε για πρώτη φορά σε επαφή και συνεργασία με τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, τον Κίτσο Μπότσαρη, τον Καραϊσκό, τον Βαρνακιώτη, τον Κατσαντώνη, τον Σκυλοδήμο, τον Κουμπάρη, τον μητροπολίτη Ναυπάκτου και Άρτας Ιγνάτιο κ.ά. Εκεί έδειξε αξιοθαύμαστες οργανωτικές ικανότητες και απέκτησε εμπειρία στην καθοδήγηση και τον συντονισμό λαού και στρατιωτικών δυνάμεων με ποικίλο πολιτισμικό ή και γλωσσικό υπόβαθρο. Στα στρατιωτικά ζητήματα είχε άλλωστε αποκτήσει μια κάποια πείρα με τη συμμετοχή του στην οργάνωση των στρατιωτικών δυνάμεων της ΕΠ. Εκείνο που αγνοούσε ο ΙΚ και οι συνδαιτυμόνες του, στο περίφημο ομηρικό γεύμα στο Μαγεμένο της Λευκάδας στις 20 Ιουλίου του 1807, ήταν ότι τις προηγούμενες μέρες, στις 7 Ιουλίου 1807, ο τσάρος Αλέξανδρος Α΄ είχε παραχωρήσει τα Επτάνησα και το Κάταρο στον Ναπολέοντα Βοναπάρτη σαν να επρόκειτο για προσωπική του περιουσία³⁴. Εντούτοις, η συνάντηση της Λευκάδας και συνολικά το πείραμα που σηματοδοτούσε η Επτάνησος Πολιτεία δεν θα έμεναν αναξιοποίητα. Η ταυτόχρονη παρουσία στη Λευκάδα Επτανησίων, Ελλήνων οπλαρχηγών από τις οθωμανικές επικράτειες και Ρώσων στρατιωτικών αξιολογείται στην ιστοριογραφία ως μια συνάντηση με προεκτάσεις καθώς οδήγησε στη διαμόρφωση ενός κώδικα επικοινωνίας και συνεργασίας ανάμεσα σε «κόσμους» αρκετά διαφορετικούς που επρόκειτο να συγκροτήσουν τις δυνάμεις εκείνες που θα

³¹ Μαυρογιάννης, *Ιστορία των Ιονίων Νήσων*, τ. Β΄, σελ. 124-126· Κούκκου, *Ο Καποδίστριας και η Παιδεία 1803-1822*, σελ. 9-11.

³² Κούκκου, *Ο Καποδίστριας και η Παιδεία 1803-1822*, σελ. 13· Λουκάτος, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Επτάνησος Πολιτεία*, σελ. 67-70.

³³ Για τον ρόλο του ΙΚ στην οργάνωση της εκπαίδευσης στην ΕΠ βλ. επίσης σε Ελένη Κούκκου, *Ιωάννης Καποδίστριας. Ο άνθρωπος, ο διπλωμάτης 1800-1823*, Αθήνα 1990⁶, σελ. 22-24.

³⁴ Το περιεχόμενο της συνθήκης του Τίλισι το πληροφορήθηκε ο ΙΚ από σημείωμα του ηγεμόνα της ΕΠ που συντάχθηκε στις 30 Ιουλίου 1807. Δαφνής, *Ιωάννης Καποδίστριας*, σελ. 210.

συνεργάζονταν αργότερα στον αγώνα της ελληνικής ανεξαρτησίας³⁵. Ειδικά για τον ΙΚ η εμπειρία στο Μαγεμένο υπέδειξε τρόπους ένταξης της επτανησιακής ταυτότητας στον διευρυμένο ελληνορθόδοξο κόσμο. Χάρη στους Σουλιώτες, τους κλέφτες και τους αρματολούς που πολεμούσαν για την Επτάνησο Πολιτεία, άρχισε ο ΙΚ να βλέπει τον ρόλο του ιονικού κρατιδίου εντός ενός ευρύτερου πολιτικού και πολιτιστικού πλαισίου, πράγμα που δεν τον άφηνε αδιάφορο.

Μετά την κατάλυση της Επτανήσου Πολιτείας και την ενσωμάτωσή της στη Γαλλική Αυτοκρατορία ο ΙΚ επέστρεψε στην Κέρκυρα και στα ιατρικά του καθήκοντα³⁶. Το 1808 συμμετείχε στην ίδρυση και λειτουργία της Ιονικής Ακαδημίας από Επτανησίους και Γάλλους αξιωματικούς με σκοπό την ανάπτυξη των γραμμάτων και των τεχνών, αλλά και της γεωργίας, της βιομηχανίας, του εμπορίου και γενικά του δημόσιου πλούτου. Ο Καποδίστριας συνεισέφερε στη λειτουργία της Ακαδημίας με ομιλίες για την Ιατρική, τη Χειρουργική και τη Φαρμακολογία στα Επτάνησα. Με τη γαλλική διοίκηση των Επτανήσων η συνεργασία του περιορίστηκε στην υποβολή, κατόπιν πρόσκλησης, υπομνήματος για τις εμπορικές σχέσεις των νησιών με τις οθωμανικές επικράτειες. Υπέβαλε επιπλέον άλλο υπόμνημα για τη διοικητική οργάνωση των νησιών. Αρνήθηκε ωστόσο την πρόταση του Ναπολέοντα να συμμετάσχει ως «ακροατής» στο συμβούλιο της επικρατείας, «οδηγούμενος από τας του πατρός συμβουλάς».

Είχε άλλωστε και ο ίδιος εγγράφως υποσχεθεί στον Μοτσενίγο, που αναχώρησε με τα ρωσικά στρατεύματα, ότι «προυτίμησα.. να μείνω εν τη πατρίδι μου, διαβεβαιώσας όμως αυτούς ότι ουδέποτε θα συγκατελεγόμην εις τα τάξεις των θεραπόντων του Βοναπάρτου και ότι μόνον εις τον αληθινήν προστάτην των Ελλήνων, τον αυτοκράτορα Αλέξανδρον, ήθελον αφιερώσει την ζωήν μου ολόκληρον, εάν η ταπεινή αύτη προσφορά ηδύνατο να είναι αρεστή εις την Αυτού Αυτοκρατορικήν Μεγαλειότητα»³⁷.

Οι ειδικές σχέσεις που είχε σφυρηλατήσει με εκπροσώπους της Ρωσίας στους προηγούμενους χρόνους, κυρίως με τον Γ. Μοτσενίγο, η ιδεολογική συνάφεια με τις κυρίαρχες τάσεις στη ρωσική πολιτική ελίτ, προφανώς και η αντίθεσή του στις ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης και στην εφαρμογή τους, σε συνδυασμό με την πίστη του στην ισχύ της Ρωσικής αυτοκρατορίας και στην ικανότητά της να προσφέρει νέες προοπτικές στα Επτάνησα και προσωπικά στον ίδιο, εξηγούν αυτή την άρνηση. Οι εξελίξεις δεν θα αργούσαν άλλωστε να επιβεβαιώσουν το ορθό αυτής της απόφασης. Ίσως και το αναπόφευκτο της επιλογής με δεδομένο ότι ο ΙΚ ήταν ήδη από τον Μάρτιο του 1804 μέλος επί τιμή του κολλεγιακού συμβουλίου του τσάρου, μια ανταμοιβή για τις υπηρεσίες που είχε μέχρι τότε προσφέρει «διά την κοινή ευημερίαν κατά την ανακήρυξιν της Δημοκρατίας». Η ιδιότητα αυτή, αν και τιμητική, θα συνιστούσε κάποιου είδους δέσμευση ως προς τις μελλοντικές επιλογές του σε σχέση με τα ρωσικά συμφέροντα.

³⁵ Βροκίνης, *Σύντομος αφήγησις του βίου του Ιωάννου Καποδιστρίου*, σελ. 9–10 Λουκάτος, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Επτάνησος Πολιτεία*, σελ. 92–94.

³⁶ Βροκίνης, *Σύντομος αφήγησις του βίου του Ιωάννου Καποδιστρίου*, σελ. 9.

³⁷ Λάσκαρι, *Αυτοβιογραφία Ιωάννου Καποδιστρία*, σελ. 26 Χρήστος Λούκος, *Ιωάννης Καποδίστριας*, Τα Νέα. Ιστορική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2009, σελ. 17.

Όπως σχολιάζει ο Γρ. Δαφνής, ο Ιωάννης Καποδίστριας «ήξερε να περιμένει και αυτή η αρετή ήταν γνώρισμα δημόσιου άνδρα. Και ήξερε ακόμα να κρατάει τις υποσχέσεις του»³⁸. Πράγματι, στις 15/27 Μαΐου 1808 ο κόμης Νικόλαος Πέτροβιτς Ρουμιάντσεφ, υπουργός εξωτερικών της Ρωσίας, με εντολή του τσάρου τον προσκάλεσε στην Πετρούπολη να αναλάβει καθήκοντα κρατικού συμβούλου και του απένειμε τον τίτλο του ιππότη του τάγματος της Αγίας Άννας 2ας τάξης.

Ο ΙΚ έφτασε στην Πετρούπολη στις 16/28 Ιανουαρίου 1809 μετά από ένα μακρύ ταξίδι πέντε μηνών. Εκεί θα ξεκινούσε ένα άλλο ταξίδι που θα κατέληγε το 1815 μέσα από δρόμους απρόβλεπτους και τραχείς, τους οποίους διένυσε με επιτυχία, στον διορισμό του ως δεύτερου γραμματέα εξωτερικών υποθέσεων της Ρωσικής αυτοκρατορίας.

Ι. Ένα κεντρικό ερώτημα με βάση όσα προηγήθηκαν είναι λοιπόν το εξής: Σε ποιον βαθμό και με ποιον τρόπο επηρέασαν τα πρώτα χρόνια του ΙΚ και κυρίως η θητεία του στην ΕΠ τη μετέπειτα πολιτική σταδιοδρομία του; Η παρακολούθηση και μόνο της πορείας του στο ιονικό κρατίδιο, όπως εκτέθηκε παραπάνω, θα μπορούσε να λειτουργήσει ως μια απάντηση.

Γράφει χαρακτηριστικά ο Ερμάννος Λούντζης στη γνωστή μελέτη του για την Επτάνησο Πολιτεία, σε μετάφραση της Αβιγαΐλ Λούντζη Νικοκάβουρα, εγγονής του: «Η Επτανησιακή κυβέρνηση διαδοχικά, του εμπιστεύθηκε υπουργήματα μεγάλης σπουδαιότητας. Του χρησίμευσε όπως είπε ο ίδιος, σαν δημοτικό σχολείο που τον παρασκεύασε για να ανεβή αργότερα με την ικανότητά του και τις γνώσεις του στο ύψιστο εκείνο σημείο που κατέστησε διάσημο το όνομά του»³⁹.

Στην Επτάνησο Πολιτεία αναδείχθηκε λοιπόν σε πολιτικό άνδρα και απέκτησε εμπειρίες πολύτιμες για τη συνέχεια σε όλα σχεδόν τα πεδία της δημόσιας διοίκησης, στην προετοιμασία νόμων και συνταγμάτων, στη διεύθυνση σημαντικών επιτροπών, στον συντονισμό λαού και στρατού (στη Λευκάδα), στις εξωτερικές υποθέσεις και στην οργάνωση προξενικού και διπλωματικού σώματος, στον σχεδιασμό δημόσιου εκπαιδευτικού συστήματος με ελληνορθόδοξο προσανατολισμό κ.ά.

Σε όλες τις παραπάνω δραστηριότητες ο ΙΚ επέδειξε αρετές που χαρακτηρίζουν τις ποιότητες ενός καλού πολιτικού: το πνεύμα του συμβιβασμού και το μείλιχο ύφος, η απόκτηση φήμης από την άσκηση επαγγέλματος, την αφιλοχρηματία, την ευγένεια και την υπομονή με την οποία αντιμετώπιζε όλα τα ζητήματα, η επιτυχής διαχείριση κρίσεων μέσα από διαρκείς συνομιλίες με τους βασικούς παράγοντες, η ομαλή συνεργασία με ειδικούς άλλων κλάδων για την προετοιμασία νομοθετικού έργου, η επιλογή κατάλληλων συνεργατών και ο συντονισμός ανθρώπων που ανήκαν σε διαφορετικά κοινωνικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα, η επιμελής

³⁸ Δαφνής, *Ιωάννης Καποδίστριας*, σελ. 213.

³⁹ Ερμάννος Λούντζης, *Επτάνησος πολιτεία*, μτφρ. Αβιγαΐλ Λούντζη Νικοκάβουρα, Κέρκυρα 1968.

ενασχόληση με την προετοιμασία και εφαρμογή των νόμων (εμπορική ναυτιλία, προξενεία, εκπαίδευση) και η αυστηρότητα στην τήρησή τους όπου αυτό ήταν αναγκαίο (απόλυση προξένων, σύλληψη όσων απειλούσαν την κοινωνική ειρήνη), η διαρκής ενημέρωση για τις σύγχρονες τάσεις σε όλα τα πεδία της κοινωνικής και οικονομικής ζωής και τις πολιτικές εξελίξεις κ.ά.

Ένα από τα κλειδιά που διευκόλυνε το έργο του στο ιονικό κράτος ήταν ασφαλώς η καλή σχέση του με τον πληρεξούσιο του Ρώσου αυτοκράτορα Γεώργιο Μοτσενίγο. Ο Ζακύνθιος αριστοκράτης, πρόσωπο αμφιλεγόμενο, χωρίς μεγάλα αποθέματα υπομονής και με συμπεριφορές αυταρχικές, ήταν κατανοητό ότι θα συνεργαζόταν με όσους θα ανέχονταν τον τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς του και θα στήριζαν τα συμφέροντα που εκείνος εκπροσωπούσε με τον τρόπο που τα εκπροσωπούσε. Ο ΙΚ φάνηκε πως μπορούσε να ανταποκριθεί σε αυτές τις προϋποθέσεις ώστε να εξελιχθεί στο πλέον ευνοημένο πρόσωπο και σε βασικό στήριγμα του τσαρικού πληρεξουσίου. Όλα σχεδόν τα κυβερνητικά αξιώματα που κατέλαβε προέκυψαν είτε από διορισμό είτε από επιλογή από ολιγοπρόσωπα σώματα αριστοκρατών καθ' υπόδειξη του Μοτσενίγου.

II. Αρκούσε ωστόσο η καλή σχέση του Καποδίστρια με τον Μοτσενίγο για να έχει αυτή την πορεία στην ΕΠ; Πώς και πόσο προετοιμασμένος μπορεί να ήταν ένας νεαρός αριστοκράτης γεννημένος στην Κέρκυρα του 1776, χωρίς μεγάλες, όπως φαίνεται, οικονομικές δυνατότητες, ώστε να διαμορφώσει ιδεολογίες που θα του επέτρεπαν να σταθεί στο πλάι του τσαρικού πληρεξουσίου και, αξιοποιώντας τις ευκαιρίες που θα του παρουσιάζονταν, να μπορέσει να χτίσει μια πολιτική σταδιοδρομία τα όρια της οποίας είναι και σήμερα ακόμη άπιαστα για Έλληνα γεννημένο σε ελληνική επικράτεια;

Εδώ χρειάζεται να προσεγγίσουμε το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον εντός του οποίου διαμορφώθηκε ο ΙΚ και σφυρηλατήθηκαν οι ιδέες του.

Το πρόσωπο κλειδί για τον ΙΚ στους εδώ μελετώμενους χρόνους αλλά και γενικώς ήταν χωρίς αμφιβολία ο πατέρας του. Ο Αντωνομαρίας υπήρξε σημαντικός νομικός της εποχής του, ένας από τους 36 δικηγόρους της Κέρκυρας το 1781, με σπουδές στο πανεπιστήμιο της Πάδοβας στον κλάδο των *legisti*. Διακρινόταν από χαρακτηριστικά που τον φέρνουν κοντά στον κλασικό τύπο του πατέρα-πατριάρχη, πρότυπο ενδεχομένως και για τον Ιωάννη με τον οποίον είναι σαφές από τη μεταξύ τους αλληλογραφία ότι διατηρούσαν εντελώς ξεχωριστή σχέση.

Ο ΙΚ έλαβε την πρώτη μόρφωση στη βενετοκρατούμενη Κέρκυρα ιδιωτικά και από δυτικούς κληρικούς στο φραγκισκανικό μοναστήρι της Αγίας Ιουστίνης. Είχε την ευκαιρία να διαπιστώσει από κοντά τη διάδοση των γαλλικών ιδεών στη Βενετία όπου αφίχθη το φθινόπωρο του 1794, πιθανότατα για να τελειοποιήσει τα λατινικά του. Ένα έτος αργότερα ξεκίνησε τις σπουδές του στην Πάδοβα στον κλάδο των *artisti*, όπως πολλοί Επτανήσιοι με παρόμοιο κοινωνικό προφίλ.

Στη βιβλιογραφία, άνιση ούτως ή άλλως και ως προς την τεκμηρίωση, είναι κάπως ασαφές το περιεχόμενο και η διάρκεια των σπουδών του. Δύο, τρία ή τέσσερα χρόνια; Ιατρική αλλά και πολιτικές επιστήμες και οικονομικά, φιλοσοφία και νομικά ή απλώς Ιατρική και ελεύθερη μελέτη των άλλων αντικειμένων ή απλώς παρακολούθηση των μαθημάτων;

Σύμφωνα με τους πλέον αξιόπιστους βιογράφους του, ο ΙΚ σπούδασε χειρουργική Ιατρική για δύο ακριβώς έτη και έλαβε το πτυχίο του –αναφέρεται ως διδακτορικό δίπλωμα– κατόπιν προφορικής εξέτασης στην οποία υπεβλήθη στις 10 Ιουνίου του 1797, σε μια περίοδο εξαιρετικά πλούσια σε πολιτικά γεγονότα. Κατόπιν, επέστρεψε στην Κέρκυρα⁴⁰. Το πτυχίο του φαίνεται πως ήταν από εκείνα που προβλέπονταν για τους υπηκόους, δηλαδή δεν απαιτούσαν παρακολούθηση παρά μόνο τελική προφορική εξέταση ενώπιον επιτροπής καθηγητών (*collegio veneto*), διαρκούσαν ένα ή δύο έτη αντί τεσσάρων⁴¹ και πιθανότατα επέτρεπαν την άσκηση επαγγέλματος μόνο στις κτήσεις και όχι στην πρωτεύουσα του βενετικού κράτους. Με τους όρους αυτούς εξηγείται η ταυτόχρονη με τις σπουδές του μελέτη της πολιτικής επιστήμης, των οικονομικών ή της φιλοσοφίας, προφανώς σε επίπεδο προσωπικής μελέτης στην πλούσια προσωπική του βιβλιοθήκη ή και σε άλλες, καθώς και οι μαρτυρίες για τη διαμονή του στη Βενετία και όχι στην Πάδοβα κατά τη διάρκεια των σπουδών του, στο σπίτι του εμπόρου Α. Νικολαΐδη⁴².

Η Βενετία υπήρξε ένα σημαντικό σχολείο για τον ΙΚ πριν από την Επτάνησο Πολιτεία, θεματική που δεν έχει μελετηθεί ακόμη όσο θα έπρεπε. Εκεί και στην Πάδοβα έκανε τις πρώτες του γνωριμίες με τον ελληνικό κόσμο, με πρόσωπα που προέρχονταν από περιοχές υπό τους Βενετούς, τους Οθωμανούς, τους Ρώσους ή τους Αυστριακούς. Οι γνωριμίες αυτές θα τον βοηθούσαν να αποκτήσει μια ματιά περισσότερο ενοποιητική για τον Ελληνισμό. Εκεί θα ήλθε σε επαφή με τις ιδέες του Διαφωτισμού στη βενετική, τη μετριοπαθή εκδοχή τους, που του προσέδωσαν έναν σχετικά φιλελεύθερο χαρακτήρα στη σκέψη του.

Αν και υπάρχουν αντιφατικές πλευρές στην κοσμοθεωρία του ΙΚ, αντιφατικές είναι και πολλές από τις εκδηλώσεις του Διαφωτισμού, κάποιες από τις οποίες δείχνουν προοδευτικές ενώ άλλες συντηρητικές. Όλες αυτές οι εξελίξεις επέτρεψαν σε έναν προοδευτικό αριστοκράτη να αναπροσαρμόσει το ιδεολογικό πλέγμα εντός του οποίου εκινούντο παραδοσιακά τα πρόσωπα της κοινωνικής του τάξης. Αποδεχόμενος «τη μη αναστρεψιμότητα των αλλαγών που είχε επιφέρει η Γαλλική Επανάσταση» και την πολιτική πραγματικότητα που είχε αρχίσει να

⁴⁰ Δαφνής, *Ιωάννης Καποδίστριας*, σελ. 87–89

⁴¹ Τετραετές πτυχίο έλαβαν μεταξύ 1784 και 1797 τριάντα πέντε Επτανήσιοι. Δαφνής, *Ιωάννης Καποδίστριας*, σελ. 88.

⁴² Δαφνής, *Ιωάννης Καποδίστριας*, σελ. 87, 622. Βλ. επίσης Λουκάτος, *Ο Ιωάννης Καποδίστριας και η Επτάνησος Πολιτεία*, σελ. 28. Για τις σπουδές στην Πάδοβα και τη διαφοροποίησή τους ανάλογα με τη διάρκεια των σπουδών βλ. σε Παναγιώτα Τζιβάρια, «Πανεπιστημιακά διπλώματα, προνόμια και «επαγγελματικά δικαιώματα» Βενετών υπηκόων. Η περίπτωση δύο Κερκυραίων δοτόρων (18^{ος} αι.)», *Κεφαλληνιακά Χρονικά* 16 (2015), σελ. 239–258. Της ίδιας, «I Greci, sudditi Veneti del Levante, e la laurea patavina. Un privilegio oppure uno scherno?», *Atti del VII Convegno Internazionale: Venezia e il suo Stato da Mar. Venezia 14–16 Febbraio 2019*, Ρώμη 2020, σελ. 134–145. Σύμφωνα με την εκδοχή του C. D. Woodhouse, *Capodistria. The Founder of Greek Independence*, Λονδίνο 1973, σελ. 9, ο Καποδίστριας παρακολούθησε στην Πάδοβα μαθήματα Φιλοσοφίας που εμπειρείχαν στοιχεία νομικής, πολιτικής επιστήμης και οικονομικών χωρίς ωστόσο να έχει τεκμηριωθεί η παρουσία του Καποδίστρια στην Πάδοβα παρά μόνο κατά την προφορική εξέταση για τη λήψη του πτυχίου του.

αναδύεται, προσχώρησε στους κύκλους των αριστοκρατών που θεωρούσαν τη συνταγματική κατοχύρωση του πολιτεύματος ως την ιδανική για τα δεδομένα της εποχής εξέλιξη. Η στήριξη του ΙΚ στη λεγόμενη συνταγματική ευγένεια και κατόπιν ο ενεργητικός ρόλος του στο σύνταγμα του 1803 απηχούν τον ρεαλισμό και την αποδοχή ενός σχετικά έντιμου συμβιβασμού ανάμεσα στην κληρονομική αριστοκρατία και τους ισχυρούς αστούς, που θα επέτρεπε στους πρώτους να διατηρήσουν την πολιτική κυριαρχία, με τίμημα ορισμένες παραχωρήσεις, και να προβάλουν ταυτόχρονα την ένταξή τους στις φιλελεύθερες ιδέες.

Πώς θα μπορούσαμε, λοιπόν, με βάση τα παραπάνω να χαρακτηρίσουμε τον πρώιμο πολιτικό Καποδίστρια; Προοδευτικό ή συντηρητικό, επαναστάτη πολιτικό ή υπερσυγκεντρωτικό; Προσδιορισμοί όπως αυτοί χρειάζεται να εξετάζονται συγχρονικά στο τοπικό κοινωνικό και πολιτικό τους πλαίσιο και στην αλληλουχία των συναφών γεγονότων ώστε να μπορέσει να κατανοηθεί κάθε επιλογή.

Συντηρητικός λόγω κοινωνικής θέσης, προοδευτικός αριστοκράτης λόγω προσχώρησης στη μετριοπαθή, τη βενετική εκδοχή του Διαφωτισμού, αλλά και ανοιχτός στο νέο, συμβιβαστικός και συναινετικός σε παραχωρήσεις σε άλλες κοινωνικές ομάδες, απέκτησε στην Επτάνησο Πολιτεία τη γνώση, με τρόπο ιδιαίτερα ενεργό, για το πώς συγκροτείται ένα σύγχρονο κράτος με συνταγματική κατοχύρωση, πώς δομείται και στελεχώνεται η διοίκησή του, πώς εξασφαλίζεται η ισορροπία ανάμεσα στις ηγετικές ομάδες και τα ανερχόμενα κοινωνικά στρώματα, πώς οργανώνεται η προξενική του εκπροσώπηση, πώς καλλιεργείται η αυτοσυνειδησία στη βάση μιας γλώσσας και μιας θρησκείας, πώς καλλιεργείται ή διαμορφώνεται σε κατεύθυνση εθνική η τοπική πολιτιστική ταυτότητα κ.ο.κ.

Όλα αυτά στην εποχή τους υπήρξαν βήματα επαναστατικά για την πορεία των τόπων όπου έδρασε ο ΙΚ, συγκριτικά με την προγενέστερη κατάσταση αλλά και τις επόμενες πολιτικές συνθήκες που βίωσαν τα νησιά μέχρι την ενσωμάτωσή τους στο ελληνικό κράτος.

Σήμερα, διακόσια χρόνια από το ξέσπασμα της πρώτης εθνικής επανάστασης στην Ευρώπη που συνέβη με τη συμμετοχή του λαού και πέτυχε τον στόχο της, δηλ. τη δημιουργία αστικού δημοκρατικού κράτους, και 190 χρόνια από τη δολοφονία του ανθρώπου που ανέλαβε να το οργανώσει, η χρονική απόσταση από τα γεγονότα και η μεγάλη ιστοριογραφική παραγωγή παρέχουν τη δυνατότητα θέασης της Ιστορίας από ποικίλες οπτικές γωνίες. Επιτρέπουν αναπόφευκτα και την ένταξη όλων των υπό εξέταση φαινομένων και προσώπων στον διεθνή περίγυρό τους και την αντιπαραβολή τους με τις σύγχρονες εξελίξεις. Χάρη στον πλούτο των πρωτογενών και δευτερογενών πηγών αναδεικνύονται μορφές που, όπως ο ΙΚ, είχαν την ικανότητα να συλλαμβάνουν την πραγματικότητα με οξυδέρκεια, να παρατηρούν τις κοινωνίες

που εξελίσσονταν με διαφορετικό τρόπο από τους άλλους και να χτίζουν οικοδομήματα με μεγάλη αντοχή στον χρόνο, επεξεργαζόμενοι νέες θεωρίες, νέες ιδεολογίες αλλά και δομικά υλικά μέχρι τότε αναξιοποίητα.

Γεράσιμος Παγκράτης
Ιστορικός, Καθηγητής ΕΚΠΑ